

**TURUN
YLIOPISTO**

Miksi olen köyhä?

Huono-osaisten käsityksiä köyhyyden syistä

Sosiologia
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Sonja Keski-Kuha

15.6.2023

Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu

Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiologia

Tekijä(t): Sonja Keski-Kuha

Otsikko: Miksi olen köyhä? Huono-osaisten käsityksiä köyhyyden syistä

Ohjaaja(t): Sosiologian professori Mikko Niemelä

Sivumäärä: 64

Päivämäärä: 15.6.2023

Tutkimuksen tarkoituksena on analysoida köyhien omia kokemuksia köyhyyttä ja huono-osaisuutta aiheuttavista tekijöistä ja selvittää, millaisia tekijöitä ja luonnehdintoja yksilöiden köyhyyden ja huono-osaisuuden syiksi nousee. Vaikka Suomi on hyvinvointivaltio, jossa taloudellinen ja koettu hyvinvointi on korkeaa, vaikuttaa köyhyys tiettyjen ihmisryhmien päivittäiseen arkeen. On olemassa niin sanottuja huono-osaisuuden notkelmia, joissa koetaan pitkäaikaista taloudellista puutetta, toimeentulovaikeuksia, kasautuvaa huono-osaisuutta sekä ylisukupolvista köyhyyttä. Tämän tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää laajemmin köyhyyden syitä juuri köyhien itsensä näkökulmasta. Aihetta lähestytään seuraavien tutkimuskysymysten avulla: Mitä tekijöitä ilmennetään syiksi omalle köyhyydelle? Millä tavoin erilaiset köyhyyttä aiheuttavat tekijät tuodaan esiin köyhiksi itsensä kokevien henkilökohtaisissa köyhyyskokemuksissa?

Tutkimuksessa aineistona on vuonna 2019 kerätty Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä - kirjoituskilpailuaineisto, jossa vastaajat ovat kirjoittaneet vapaamuotoisesti arjen köyhyyteen liittyvistä kokemuksista. Tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteeksi on valikoitunut 75 kirjoitelmaa, joiden sisältö vaihtelee kaunokirjallisen ja elämänkerrallisen tyylin välillä. Kirjoituskilpailussa tehtävänanto on ollut vapaamuotoinen, joten köyhyyden syyt nousevat teksteissä esiin erilaisin tavoin ja usein tulkinallisesti. Tutkimuksessa käytetäänkin metodologisena menetelmänä teoriaohjaavaa temaattista analyysia, jonka avulla eri köyhyyden syiden teemat eritellään teksteistä. Taustalla oleva teoreettinen viitekehys perustuu aikaisemmissa tutkimuksissa vakiintuneisiin köyhyyden syiden jaotteluihin ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin sekä tarkemmin fatalistisiin, yksilöllisiin, rakenteellisiin ja kulttuurisiin köyhyyttä aiheuttaviin tekijöihin.

Tutkimuksessa havaittiin, että köyhäksi itsensä kokevat selittävät köyhyyttään useimmiten yksilöstä riippumattomilla fatalistisilla tekijöillä, kuten sairauksilla tai epäsuotuisilla sosiaalisilla suhteilla. Myös rakenteelliset tekijät, periytyvä köyhyys ja omaksuttu köyhyyden kulttuuri olivat merkittäviä köyhyyttä aiheuttavia tekijöitä. Kokemuksista ilmeni vähiten yksilön oma syy sekä yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät. Tutkimus osoitti, että köyhyyden syitä ei voida jakaa yksittäisiin kategorioihin, vaan ne liittyvät toisiinsa ja muodostavat kerrostuneen prosessin, jonka yhteydessä oli eriteltävissä erikseen köyhyyttä synnyttävät pohjasyöt sekä köyhyyttä syventävät ja pitkittävät syyt. Rakenteelliset tekijät olivat usein yhteydessä köyhyyden syventymiseen, kun taas fatalistiset tekijät ja köyhyyden kulttuuri toimivat pohjasyinä köyhyydelle. Köyhyyden dynamiikkaa ja siitä johtuvaa köyhyyden monisyisyyttä ei ole aiemmissa tutkimuksissa tuotu esiin. Tulos köyhyyden syiden kerrostuneisuudesta ja prosessiluonteesta täydentää siten aiempaa sosiaalipsykologista ja sosiologista tutkimusta köyhyyden syistä.

Avainsanat: Köyhyys, huono-osaisuus, köyhyyden syyt, köyhyyskokemukset, fatalistiset tekijät, rakenteelliset tekijät, ylisukupolvinen köyhyys

Sisällysluettelo

1	Johdanto	1
2	Suomalainen köyhyys	4
2.1	Köyhyys ja huono-osaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa	4
2.2	Suomalaisten köyhyyskokemuksia	8
3	Näkemykset köyhyyden syistä	12
3.1	Lähestymistavat köyhyyden syitä koskeviin näkemyksiin	12
3.2	Yksilön yhteiskunnallinen asema ja käsitykset köyhyyden syistä	20
4	Tutkimusasetelma	27
4.1	Tutkimuksen tavoitteet	27
4.2	Aineisto	28
4.3	Tutkimusetiikka	28
4.4	Tutkimusmenetelmät	29
5	Analyysi	32
5.1	Köyhyyden syiden teemat	32
5.2	Syiden kerroksellisuus	42
6	Johtopäätökset	46
7	Kirjallisuus	50

1 Johdanto

Tutkimuksessani tarkastelen suomalaisten kokemuksia köyhyydestä ja huono-osaisuudesta. Tarkoituksena on analysoida, millaisia tekijöitä ja luonnehdintoja yksilöiden köyhyyden ja huono-osaisuuden syiksi nousee ihmisten henkilökohtaisissa köyhyyskokemuksissa. Köyhyys koskettaa myös Suomen kaltaista hyvinvointivaltiota, jossa keskimääräisesti taloudellinen ja koettu hyvinvointi on korkea ja pikemminkin lisääntynyt (Saari 2011; Uusitalo ym. 2022). Maailman onnellisemmassa maassa on löydettävissä ”huono-osaisuuden notkelmia” (Niemelä & Saari 2013), joissa koetaan pitkäaikaista taloudellista puutetta, toimeentulovaikeuksia, kasautuvaa huono-osaisuutta ja ylisukupolviä köyhyyttä (esim. Saari 2015; Isola & Suominen 2016; Saari ym. 2020).

Köyhyys nousee yhteiskunnallisessa keskustelussa keskiöön erityisesti kriisitilanteissa, jotka vaikuttavat kauttaaltaan yhteiskunnan taloudellisiin ja sosiaalisiin rakenteisiin. Esimerkiksi vuonna 2020 Suomeen rantautunut koronapandemia on vaikuttanut suomalaisten elämään konkreettisesti monella tavalla. Suurimmalle osalle vallitseva tilanne ei ole ollut vakavasti henkeä uhkaava, mutta yhteiskunnan heikoimmassa asemassa olevien kohdalla pandemian seuraukset ovat voineet vaikuttaa merkittävästi hyvinvointiin (esim. Wilska ym. 2020, Nelimarkka ym. 2021, Mäkikangas ym., 2023). Ajankohtaista yhteiskunnallista epätasapainoa aiheuttaa myös Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan. Sodalla on monenlaisia välillisiä ja välittömiä vaikutuksia, jotka näkyvät kansalaisten arkipäiväisessä taloudessa. Sodan seurauksena syntynyt energiakriisi sekä elintarvikkeiden ja tarvetavaroiden hintojen nousu on ajanut pienituloiset taloudet ahdinkoon. Tämän kaltaisiin kriiseihin liittyy myös suuri riski sille, että aikaisemmin kohtalaisen hyvätuloiset voivat lisääntyvin kustannusten ja työttömyyden vuoksi pudota huono-osaisten marginaaliin. (Pulliainen & Kainulainen 2021.)

Yhteiskunnallisten kriisien yhteydessä on entistäkin oleellisempaa huomioida huono-osaisten tilanne ja pyrkiä löytämään ratkaisuja köyhyyden vähentämiseksi. Jotta muutosta pystytään toteuttamaan, tulee ongelmaa ymmärtää ongelman sisältä käsin. Tässä auttavat erityisesti huono-osaisten itse kokemat näkemykset siitä, miksi juuri he ovat ajautuneet yhteiskunnan marginaaliin. Köyhyyttä on tutkittu paljon tilastollisesti, jolloin havainnointi on keskittynyt kartoittamaan hyvinvointivaltion tuotoksia yleisellä tasolla. Tällaiset tutkimukset hyödyntävät laajoja väestötason aineistoja, joiden avulla voidaan havainnoida esimerkiksi huono-osaisten määrää, köyhyyden kehitystä sekä mekanismeja, jotka mahdollisesti aiheuttavat huono-

osaisuutta (Heikkilä 1990; Kangas & Ritakallio 1996; Moisio 2006; Niemelä & Saari 2013). Laajat tilastolliset aineistot eivät kuitenkaan aina tavoita kaikkea köyhyystutkimuksen kannalta olennaista tietoa. Tilastotietoihin pohjautuva tieto asettaa tutkittavan kohteen arjen todellisuuden ulkopuolelle eikä tuo esiin yksilöllisiä kokemuksia (Isola ym. 2007, 12.).

Väestötason laajoissa kyselytutkimuksissa vastauskato on suurinta juuri huono-osaisten keskuudessa, jolloin otanta ei välttämättä anna tarpeeksi tietoa huono-osaisten välisistä eroista. Lisäksi kyseisten aineistojen perusjoukko muodostuu pääasiallisesti kotitalousväestöstä, jolloin osoitteettomat tai laitoksissa asuvat yksilöt jäävät pois tarkastelusta. Puhelimitse tai postitse tehtävät laajamittaiset kyselyt eivät yksinkertaisesti tavoita niitä henkilöitä, joilla ei ole puhelinta tai osoitetta. (Niemelä & Saari 2013) Tämän vuoksi onkin olennaista, että yksilöiden itse kokema köyhyys ja huono-osaisuus otetaan tarkastelun kohteeksi mahdollisimman kattavien ja monipuolisten tutkimustulosten saavuttamiseksi. Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että huono-osaisuutta koskevan politiikan tulee pohjautua tulo- ja elintasotietojen lisäksi yksilöiden omiin kokemuksiin ja niistä ammennettaviin ratkaisuihin (esim. Kainulainen & Saari 2013).

Ymmärrys ja käsitykset siitä, mitkä tekijät aiheuttavat köyhyyttä, ovat merkittävässä asemassa, kun tarkastellaan huono-osaisuuden ilmiötä yleisesti. Köyhyystutkimus on jaotellut köyhyyden syyt karkeasti neljään pääasialliseen kategoriaan eli fatalistisiin, yksilöllisiin, rakenteellisiin ja kulttuurisiin tekijöihin (Feagin 1972; Feather 1974; van Oorschot & Halman 2000). Aikaisemmissa tutkimuksissa on keskitytty kartoittamaan yleisesti laajemman yleisön näkemyksiä köyhyyttä aiheuttavista tekijöistä ja siitä, kenen vastuulla yksilön köyhyys on. Esimerkiksi amerikkalaisessa köyhyystutkimuksessa on ilmennyt, että enemmistö kokee yksilön olevan vastuussa omasta köyhyydestään, jolloin myös vastuu köyhyydestä irtautumisessa on yksilöllä (Bullock 1999; Alesina & Glaeser 2004). Eurooppalaisessa köyhyystutkimuksessa köyhyys on taas näyttäytynyt enemmän yhteiskunnallisena ja rakenteellisena ongelmana (van Oorschot & Halman 2000, Lepianka ym. 2010; Kallio & Niemelä 2014).

Aiempi tutkimus köyhyyden syitä koskevista näkemyksistä on keskittynyt valtaosin väestötason aineistoihin ja eri väestöryhmien näkemyseroihin. Sen sijaan taloudellisesti huono-osaisten näkemyksiä köyhyyden syistä on tutkittu huomattavasti vähemmän. Vaihtelevien näkemysten vallitessa onkin oleellista kartoittaa myös yksilöllisiä näkemyksiä siitä, mikä

mahdollisesti aiheuttaa köyhyyttä. Harva tuskin haluaa elää köyhyysrajan alapuolella, jos päätös olisi kiinni täysin omista valinnoista. Kuten muun köyhyystutkimuksen yhteydessä, myös köyhyyttä aiheuttavia tekijöitä koskevia näkemyksiä tarkasteltaessa tarkempi keskittyminen yksilöiden köyhyyskokemuksiin tarjoaa mahdollisuuksia ymmärtää paremmin niitä keinoja, joilla köyhyyttä ja köyhyysriskejä voidaan ehkäistä. (Eskelinen & Sironen 2017.)

Tämä tutkimus vastaa edellä mainittuun tutkimustarpeeseen tarkastelemalla yksilöiden omia kokemuksia laadullisen kirjoitusaineistoon pohjautuvan aineiston avulla. Se tuottaa siten uutta tietoa, jonka avulla köyhyyttä aiheuttavia ongelmakohtia pystyttäisiin ymmärtämään yksityiskohtaisemmin yksilöiden omista kokemuksista käsin. Tutkimuksen keskittyminen köyhyyden syiden ruohonjuuritasolle tarjoaa näkökohtia, joilla voidaan kehittää yhteiskunnallista osaamista köyhyyden ehkäisyssä. Tarkempi käsitys siitä, miten köyhyys syntyy ja rakentuu yksilön elämänsäkaarella, luo eheämmän kokonaiskuvan köyhyyttä aiheuttavista tekijöistä kuin yleinen mielipiteitä mittaava tutkimus.

Tutkimus rakentuu seuraavasti: Luvussa 2 määritellään yleisesti, mitä köyhyys ja huono-osaisuus tarkoittaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Lisäksi siinä tehdään katsaus aikaisempaan tutkimukseen köyhyyskokemuksista ja suomalaiseen laadulliseen köyhyystutkimukseen. Luvussa 3 tarkastellaan aikaisempaa tutkimusta köyhyyden syistä ja tutkimuksissa ilmeneviä näkemyksiä siitä, miten ymmärrys syistä jakautuu suhteessa yhteiskunnalliseen asemaan. Samalla käsitellään aikaisemmassa tutkimuksessa vakiintuneita köyhyyden syiden teorioita. Teorioita tarkasteltaessa köyhyyden syyt on kategorisoitu kolmeen pääasialliseen näkökulmaan eli yksilöön ja käyttäytymiseen, kulttuurin sekä rakenteisiin ja instituutioihin. Luvussa 4 käydään läpi tutkimuskysymykset sekä esitellään aineisto ja metodologinen viitekehys. Tästä siirrytään aineiston analyysiin (luku 5) ja lopulta johtopäätöksiin (luku 6).

2 Suomalainen köyhyys

2.1 Köyhyys ja huono-osaisuus suomalaisessa yhteiskunnassa

Köyhyys voidaan yleisesti jakaa suhteelliseen ja absoluuttiseen köyhyyteen. Absoluuttisella köyhyydellä tarkoitetaan akuuttia ja jokapäiväistä puutetta ravinnosta, suojasta ja terveydenhoidosta (esim. Sen 1983; Heikkilä 1990; Saunders 1994; Moisio 2006). Vakiintuneiden määritelmien mukaan Suomessa ei pitäisi kokea absoluuttista köyhyyttä, koska suomalaisilla on käytössään vähimmäisturva (Isola & Suominen 2016). Suhteellinen köyhyys tarkoittaa, ettei yksilöllä ole mahdollisuutta saavuttaa yhteiskunnassa vallitsevaa vähimmäiselintaso esimerkiksi pienen palkan tai suurten asumiskustannusten vuoksi (esim. Townsend 1979; Mack & Lansley 1985; Moisio 2006). Vähimmäiselintaso vaihtelee riippuen ajasta sekä maasta ja usein se määritellään suhteessa väestön yleiseen elintasoon tietynä ajankohtana. Suhteellisessa köyhyydessä ei ole kyse ainoastaan perustarpeita uhkaavasta taloudellisesta niukkuudesta, vaan kokonaisvaltaisesta kyvyttömyydestä toimia osana yhteiskuntaa. (Moisio 2006.)

Vaikka suhteellinen köyhyys vaikuttaakin absoluuttiseen köyhyyteen verrattuna lievemältä yhteiskunnalliselta ongelmalta, voi se johtaa pitkittyessään merkittävään kurjuuteen (Isola & Suominen 2016). Suhteellinen köyhyys aiheuttaa tietoista alisuoriutumista ja stressiä, joka estää yksilöä hyödyntämästä omia vahvuuksiaan. Köyhä yksilö ei kykene muuttamaan voimavarojaan tavoittelemikseen asioiksi tai toiminnoiksi ja jää paitsi vapaudesta saavuttaa itselleen tärkeitä etappeja. (Sen 1999.) Lopulta tämä heikentää toimintakykyä ja koituu yksilön sekä yhteiskunnan tappioksi. Köyhyys voi olla sekä aineellista että aineetonta ja yleensä nämä eri köyhyyden ilmenemismuodot ovat vahvasti liitoksissa toisiinsa. Aineettomalla köyhyydellä voidaan tarkoittaa esimerkiksi ylisukupolvista huono-osaisuutta tai kielteisiä dominoefektejä. Aineellisen ja aineettoman köyhyyden kietoutuessa toisiinsa yksilön toimijuus supistuu. Toimijuuden supistuessa ihmisen autonomia joutuu tarkastelun kohteeksi – onko yksilö enää vastuussa omasta suhteestaan ympäröivään yhteiskuntaan? (Isola & Suominen 2016.)

Köyhyys linkittyy käsitteellisesti huono-osaisuuteen, jolloin laajassa kontekstissa termejä voidaan pitää jopa synonyymeinä toisilleen. Yleisesti huono-osaisuuden käsitettä voidaan pitää kuitenkin köyhyyttä laajempänä (esim. Kainulainen & Saari 2013; Hakovirta & Kallio

2020). Kyseiset käsitteet ovat hyvin kattavia, jolloin niiden avulla hahmotettavia ilmiöitä voidaan lähestyä monesta erilaisesta tarkastelukulmasta eikä termien määrittelystä vallitse selkeää yksimielisyyttä (esim. Hakovirta & Kallio 2020). Vaikka tämän tutkimuksen yhteydessä on tarkoitus keskittyä erityisesti köyhyyskäsitteisiin, voi termien limittäisyyden vuoksi käsitteellisen kehyksen pitää väljänä. Huono-osaisuudella tarkoitetaan usein niukkoja taloudellisia resursseja kuten köyhyyttä ja muita taloudellisia ongelmia sekä näiden ongelmien pitkittymistä. Huono-osaisuudessa on taloudellisen niukkuuden lisäksi kuitenkin kyse myös sosiaalisten suhteiden, fyysisen ja psyykkisen terveyden ja elinolojen laajamittaisesta puutteellisuudesta ja näiden puutteiden kasautumisesta. (Allardt 1967; Heikkilä 1990; Raunio 2006; Karvonen & Kestilä 2014; Laihiala 2018.) Huono-osaisuus linkittyy elämänhallinnan ja toimintakyvyn käsitteisiin. Yksilön huono-osaisuus vaikuttaa kokonaisvaltaisesti kykyyn hallita omaa elämää, joten huono-osaisuuteen ei liity vain resurssien puute, vaan kokonaisvaltainen kyvyttömyys muuttaa resurssit hyvinvoinniksi. (Sen 1999.)

Yhteiskunnan marginaaliin ajautumisen riski kasvaa, kun yksilön vaikuttamisen mahdollisuudet heikkenevät ja taloudelliset vaikeudet pitkittyvät. Tämänkaltainen sosiaalinen syrjäytyminen tapahtuu prosessina, jossa vähävaraisuus kasaantuu yksilön, perheen tai yhteisön elämässä. Tällainen kasautunut huono-osaisuus horjuttaa toimijan ulkoista ja sisäistä elämänhallintaa. Usein kasautunut huono-osaisuus johtaa esimerkiksi yksinäisyyteen, jonka seurauksena toimija voi joutua sivuun normaaleista sosiaalisista suhteista. Tässä tilanteessa yksilö työnnetään ulos, yhteiskunnan marginaaliin. (esim. Kajantie ym. 2003; Johansson 2004; Raunio 2006.) Syrjäytymisen määrittelemisen luo toiseuden kokemusta, koska siihen liittyvä ulkopuolisuuden käsite tekee syrjäytyneistä objektiivisen tarkastelun kohteita. Heidät saatetaan nähdä heikkoina, kyvyttöminä toimimaan itsenäisesti ja epäpäteviä. Syrjäytyminen näyttäytyykin usein erilaisuutena, jonakin normaalista elämästä poikkeavana. Syrjäytymisestä puhuttaessa viitataan sosiaaliseen irrottautumiseen ja pirstaloitumiseen suhteessa toimivaan yhteiskuntaan – vastakkaisuutena suhteessa yhteisyyteen. (Helne 2002.)

Suomalaisen köyhyysilmiön yhteydessä on oleellista tarkastella juuri huono-osaisuuden kasautumista ja köyhyyden pitkittymistä (esim. Heikkilä 1990; Rasinkangas 1995; Saari 2015; Ohisalo ym. 2015). Huono-osaisuuden kierre voi alkaa matalasta koulutustasosta, joka taas johtaa vaikeuteen löytää vakituista työpaikkaa ja pahimmillaan ajaa yksilön työmarkkinoiden ulkopuolelle (Isola & Suominen 2016). Työmarkkinoiden ulkopuolelle ajautuminen aiheuttaa taantumusta, jonka jälkeen työelämään tarttuminen voi olla entistäkin haastavampaa (Kerätär

2016). Taantumista lisää myös köyhyydestä aiheutuva stressi ja turhautuneisuus, joita mahdollisesti leimaavilta ja kontrolloivilta tuntuvat sosiaalietuudet lisäävät. Tästä taas voi seurata psyykkisen ja fyysisenkin terveyden heikkenemistä ja muita ongelmia kuten päihdekäyttäytymistä ja tärkeiden sosiaalisten suhteiden menettämistä. (Isola & Suominen 2016, 34–38.) Huono-osaisuuden pitkittymisen ja kasautumisen riskiä lisää myös esimerkiksi yksinhuoltajuus ja yksin asuminen sekä parisuhteen puuttuminen (esim. Niemelä 2014; Airio 2014). Pitkittynyttä köyhyyden ja huono-osaisuuden kierrettä voi olla hyvin vaikeaa katkaista ja usein ne ovat osa yksilön koko elämänkaarta. Pitkittynyt huono-osaisuus ja köyhyys ovat yhteydessä myös ennenaikaisen kuoleman riskiin. (Isola & Suominen 2016, 34–38.)

Köyhyyden ja huono-osaisuuden pitkittyminen on yhteydessä myös köyhyyden ylisukupolvisuuteen. Periytyvä köyhyys on ajankohtainen tema 2020-luvun suomalaisessa poliittisessa keskustelussa. Ylisukupolvisessa köyhyydessä ja huono-osaisuudessa on kyse siitä, että tietyt ihmisryhmät ja perheet ovat jääneet paitsi yhteiskunnallisen kehityksen ja modernisaation antimista, kun yhteiskunnallinen nousu on jakautunut epätasaisesti eri ihmisryhmien välillä. Tällöin nämä henkilöt ovat jääneet sivuun yleisestä hyvinvoinnista ja tämä hyvinvointivaje siirtyy sukupolvelta toiselle. Ylisukupolvisen köyhyyden uhrien yhteiskunnallista asemaa voidaan pitää hankalana ja moraalisesti kestäättömänä, koska eri kulttuurisissa ja rakenteellisissa asemassa olevilla suomalaisilla perheillä on suuresti eriytyneet mahdollisuudet saavuttaa positiivisia elämänkaarellisia siirtymiä. Tämän takia myös sosiaalinen kuilu huono-osaisten ja hyväosaisten välillä on jatkuvasti kasvanut, mikä entisestään lisää huono-osaisten sivuun jäämistä yleisestä yhteiskunnallisesta hyvinvoinnista. (Saari ym. 2020; Karhula & Sirniö 2019.)

Suomalaisen köyhyyden sekä sosiaali- ja terveystieteiden linjauksiin liittyvien kysymysten yhteydessä onkin oleellista pohtia tarkemmin suomalaisen yhteiskunnan eriarvoistumista ja eri yhteiskuntaryhmien välisiä etäisyyksiä. Hyvätuloisten ja köyhien suomalaisten välillä on nähtävissä sosiaalisten etäisyyksien kasvua, mikä luo empatiakuiluja ja solidaarisuusvajeita. Solidaarisuusvajeella tarkoitetaan haluttomuutta rahoittaa sosiaalipalveluja, joilla avustetaan heikompia yhteiskuntaryhmiä. Tähän liittyy oleellisesti käsitykset siitä, että tietyt ihmisryhmät eivät ansaitse avustusta. Empatiakuilut syntyvät, kun tiettyjen ihmisryhmien välillä ei ole enää emotionaalista yhteenkuuluvuutta ja ryhmät muuttuvat muukalaisiksi suhteessa toisiinsa. Empaattisen yhteyden puuttuessa asenteet toista ihmisryhmään kohtaan kovenevat ja kunnioittamisen sekä auttamishalun määrä voi vähentyä. (Saari 2020, 145–148) Esimerkiksi

keskituloisten suhtautuminen köyhintä yhteiskuntaluokka kohtaan voi olla kriittisempi, koska eriytyneet elintilat estävät empaattisuutta ja solidaarisuutta lisäävän kanssakäymisen.

Suomalainen hyvinvointi ja köyhyystutkimus koki muutoksen 1980- ja 1990-lukujen taitteessa, jolloin kiinnostuksen kohteeksi nousi keskeisemmin huono-osaisten elinolot yleisen yhteiskunnallisen hyvinvoinnin sijaan (esim. Ritakallio 1994; Kangas ja Ritakallio 1996). Köyhyystutkimuksen muutokseen vaikutti keskeisesti 1990-luvun alun talouslama, jolloin aineellinen puute näkyi esimerkiksi niin sanottuina leipäjonoina (Heikkilä ja Uusitalo 1997; Iivari ja Karjalainen 1999; Karjalainen 1999). Laman taituttua tuloerot ja suhteellinen köyhyys kasvoivat voimakkaasti 1990-luvun puolivälistä aina vuoteen 2008 asti, minkä jälkeen suhteellinen tuloköyhyysaste on pysynyt melko vakaana. Tuloerojen osalta, vuosien 1988–2012 välisessä tarkastelussa suomalaisten rikkaimman kymmenen prosentin tulot olivat kasvaneet vuodesta 2000 noin 31 prosenttia kun taas pienituloisimman kymmenyksen reaalitytulot ovat kasvaneet 23 prosenttia, mikä oli huomattavasti vähemmän kuin rikkaimmalla väestöllä. (esim. Vaalavuo & Moisio 2014) Suomalaisten tuloeroja tarkasteltaessa olennaisessa roolissa onkin ollut juuri tulojen keskittyminen rikkaimmalle väestölle, jonka tulokehitys on irtautunut muusta väestöstä. Samalla tulokehitys pienituloisten joukossa on jäänyt muusta väestöstä jälkeen (Moisio 2006; Vaalavuo & Moisio 2014.)

Taulukko 1. Pienituloisten osuus (%) sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja kotitaloustyyppin mukaan vuosina 2015–2022, kun mittarina on alle 60 % mediaanista olevat rahatulot (SISU-malli, Mukkila ym. 2022, 203)

	2015							2022
Pienituloisten osuus	12,5	12,6	12,8	13,1	13,2	13,5	13,3	13,3
Miehistä	12,4	12,6	12,7	12,9	13,0	13,3	13,0	12,9
Naisista	12,5	12,7	13,0	13,3	13,4	13,6	13,6	13,6
Alle18-vuotiaista	11,5	11,8	12,1	12,3	12,4	13,9	12,4	12,0
Yli 65-vuotiaista	11,7	11,9	12,3	13,4	13,4	11,9	13,3	13,7
Työllisistä	3,3	3,2	3,2	3,4	3,3	3,4	3,4	3,5
Eläkeläisistä	13,0	13,2	13,8	14,9	15	13,5	15,0	15,3
Opiskelijoista	30,4	30	29,8	30,7	31	31,9	31,2	31,2
Muista (mm. työttömät)	21,0	21,8	22,7	23,1	23,5	24,9	23,7	23,4
Yksinasuvista	28,4	28,7	29,1	29,2	29,8	28,9	30,7	31,2
Pareista	4,4	4,4	4,2	4,6	4,1	4,0	4,1	4,2
Yhden huoltajan kotitalouksista	20,5	21,3	22,1	22,0	22	22,5	23,4	23,7
Kahden huoltajan kotitalouksista	6,7	6,7	6,7	6,8	6,7	7,8	6,8	6,4

Taulukko 1 havainnollistaa suhteellisessa tuloköyhyysriskissä tapahtuneet muutokset eri väestöryhmissä vuosina 2015–2022. Suurimmassa köyhyysriskissä suomalaisista kotitalouksista ovat yksin asuvien ja yksinhuoltajien taloudet (Kangas & Ritakallio 2008; Haataja 2014; Kauppinen ym. 2014; Vaalavuo & Moisio 2014). Yksin asuvien huonosta toimeentulosta kertoo myös yksinäistalouksien suuri edustus toimeentulotuen asiakkuuksissa. Syinä yksinäistalouksien suurempaan köyhyysriskiin on esimerkiksi se, että henkilöillä ei ole turvana kotitalouden muiden jäsenten tuloja, kun kohdataan taloudellisia vaikeuksia kuten työttömyyttä (esim. Vaalavuo & Moisio 2014). Lisäksi suhteellinen tuloköyhyys paikantuu työelämän ulkopuolella oleviin eli opiskelijoihin ja työttömiin. Myös muissa tutkimuksissa on tullut ilmi, että työelämän ulkopuolella olevat henkilöt ovat selvästi köyhyydelle riskialtis ryhmä (Kangas & Ritakallio 1996; Kangas & Hussain 2014). Naiset olivat tarkastelujakson alussa vain hieman pienituloisempia kuin miehet, mutta ero kasvoi jatkuvasti tarkastelun edetessä. Pienituloisuusaste on kasvanut tarkastelujakso aikana selvästi myös työelämän ulkopuolella olevien kuten eläkeläisten keskuudessa. Yksittäistalouksissa pienituloisuusaste on ollut alusta alkaen korkea ja kasvanut jatkuvasti vuoteen 2022 asti. Suomessa köyhyys koskettaa siis todennäköisimmin yksinäistalouksia ja yksinhuoltajaperheitä sekä työttömiä, opiskelijoita ja eläkeläisiä.

2.2 Suomalaisen köyhyyskokemuksia

Suomessa on aikaisemmin tehty laajasti köyhyystutkimusta liittyen köyhien henkilökohtaisiin kokemuksiin omasta köyhyydestä, huono-osaisuudesta ja asemasta yhteiskunnan marginaalissa (esim. Saari 2015; Isola & Suominen 2016; Ohisalo 2017; Laihiala 2018; Saari ym. 2020). Tässä tutkimuksessa käytetty aineisto on jatkumoa aikaisemmin kerätyille suomalaisten köyhyyskokemuksia kartoittaville aineistoille (ks. esim. Mikkonen 2014; Isola & Turunen 2014, Isola ym. 2015; 2016). Kyseiset aineistot ovat mahdollistaneet laajamittaisen tarkastelun köyhäksi itsensä kokevien maailmankuvasta ja niiden kautta esiin on pölytty tuomaa köyhien omia näkökulmia, jotka usein jäävät hyväosaisten kokemusmaailman ulkopuolelle. Aineistojen avulla voidaan luoda yhteyttä eri yhteiskuntaryhmien välillä ja tuoda huono-osaisten kokemuksia osaksi yleistä keskustelua. (Isola ym. 2007.)

Aikaisempi tutkimus on keskittynyt kartoittamaan muun muassa köyhien yksilöiden arkipäiväisiä selviytymiskeinoja. Tutkimusten mukaan köyhät luovat monipuolisia

selviytymisstrategioita, joiden avulla omaa arkea pyritään helpottamaan. Nämä selviytymiskeinot ovat kehittyneet omien resurssien säilyttämiseksi marginaalisessa asemassa. Puutteelliseen marginaaliseen asemaan joutuminen aiheuttaa yhteiskunnallista ulkopuolisuuden ja epäoikeudenmukaisuuden tuntemuksia. (esim. Mikkonen 2014.) Ulkopuolisuuden ja häpeän tuntemukset sekä koettu hyvinvointi ovat teemoina keskeisiä suomalaisessa köyhyyskokemuksia kartoittavassa tutkimuksessa. Tuomo Laihiala (2018) ja Maria Ohisalo (2017) ovat väitöskirjoissaan tutkineet laajasti leipäjonoissa käyvien suomalaisten ymmärrystä omasta yhteiskunnallisesta asemasta ja hyvinvoinnista. Leipäjonossa käyvien hyvinvointia tarkasteleva tutkimus osoittaa, että kyseisten yksilöiden huono-osaisuus kasautuu pääasiassa taloudellisenä, sosiaalisena ja terveydellisenä huono-osaisuutena. Kasautuva huono-osaisuus ja sen yhteys ruoka-apuun liittyy olennaisesti suomalaisten palvelujärjestelmien (sosiaali- ja terveystaloudet) kyvyttömyyteen tarjota riittäviä keinoja tietyn ihmisryhmän hyvinvoinnin parantamiseksi niin, että ei syntyisi tarvetta leipäjonon kaltaisille avustuksille. (Ohisalo 2017, 72–73.)

Käsitykset omasta hyvinvoinnista ja elämässä pärjäämisestä ovat yhteydessä sosiaaliseen etäisyyteen ja eriarvoisuuden kokemuksiin (ks. Saari 2020). Huono-osaisista merkittävä osa kokee pärjäävänsä elämässä heikommin kuin muut yhteiskunnan jäsenet. Kokemus omasta pärjäämättömyydestä suhteessa muihin luo epäluottamusta yhteiskunnan rakenteita kohtaan ja vähentää uskoa julkiseen apuun. Seurauksena on oman pärjäämisen ja toimintakyvyn heikkeneminen entisestään. Tutkimukset osoittavatkin, että useimmat suomalaiset huono-osaiset eivät tavoita omaa tilannetta helpottavia julkisia avustuksia, vaan jäävät näiden ulkopuolelle. (Ohisalo ym. 2017.) Sekä virallisen että epävirallisen sosiaalisen tuen rooli on merkittävä huono-osaisen yksilön elämässä, sillä saatava tuki vaikuttaa siihen, miten elämän haastekohdista selviydytään. Hyvinvointi ja elämänlaatu paranevat, kun yksilö kokee tulleen kohdatuksi ja tämä luottaa yhteiskunnan julkisiin toimijoihin. Haavoittuvuuden ja epäonnistumisen kokemukset taas heikentävät elämänlaatua ja toimintakykyä. (Saari 2015, 202–2012.)

Köyhien elämänlaatuun ja päivittäiseen arkeen vaikuttaa merkittävästi myös pitkäaikaissairaudet tai vammat. Näille henkilöille työllistyminen on yleisesti hyvin haastavaa ja sairastuminen usein lisää arjen menojen määrää. Tällöin eläminen yhteiskunnallisten tukien varassa on usein ainoa vaihtoehto (Eskelinen & Sironen 2017, 40). Tukien varassa eläminen

aiheuttaa paljon haasteita ja ylimääräistä stressiä esimerkiksi erinäisten maksukattojen vuoksi (Isola & Suominen 2016, 134). Monet etuudet kuten sairauspäiväraha tai työkyvyttömyyseläke vaativat paljon lisäselvityksiä ja hakemusten hylkäysprosentti on suuri (Blomgren & Virta 2012). Aikaisemmissa tutkimuksissa on selvinnyt, että pitkäaikaissairauksiin saatetaan usein liittää myös häpeää, joka entisestään aiheuttaa syrjäytymisen ja huono-osaisuuden kokemuksia. Yleisesti vammaisten sekä pitkäaikaissairaiden elämää hankaloittaa etuusjärjestelmien monimutkaisuus ja esimerkiksi kuntouttavien hoitojen vaikea tavoitettavuus. (Eskelinen & Sironen 2017, 40.) Yleisimmät sairaudet, jotka johtavat työkyvyttömyyseläkkeen piiriin ovat tuki- ja liikuntaelinsairaudet sekä mielenterveysongelmat, joista kärsivien osuus etuuksien saajista on kasvussa (Salonen 2020). Monella mielenterveydestä kärsivillä on kokemus siitä, että pitkäaikaiseen hoitoon pääseminen on hankalaa. Syrjäytyneiden ja syrjäytymisvaarassa olevien kohdella mielenterveyspalveluissa tulisi toteuttaa kiinnipitävää työtettä, jolloin asiakasta tavoitellaan ja seurataan henkilökohtaisesti terveydenhoidon puolelta (Isola & Suominen 2016).

Lapsuuden köyhyyskokemuksilla on kauaskantoisia vaikutuksia ja ne liittyvät olennaisesti omaksuttuihin statuseroihin. Lapsen hyvinvointiin ja identiteettiin vaikuttaa merkittävästi se, miten ympäristö suhtautuu tähän. Myös lapsen taloudellinen tilanne ohjaa sitä, kenen kanssa lapsi ystävyystyy, sillä samankaltainen taloudellinen tausta helpottaa ystävyysuhteiden muodostamista. Pienituloisimmista perheistä tulevat lapset kokevat myös useimmiten ulkopuolisuutta ja syrjintää kouluympäristössä, mikä aiheuttaa eriarvoisuuden kokemuksia. (Hakovirta & Rantalaiho 2012.) Anna-Maria Isolan ja Esa Suomisen (2016) tutkimuksessa on vertailtu kahden eri henkilön lapsuusympäristön vaikutuksia elämäntilanteeseen aikuisiällä. Vaikka molemmat ovat kokeneet aineetonta köyhyyttä omassa kasvuympäristössään, on toisella ollut paremmat mahdollisuudet huono-osaisuudesta irtautumiseen. Syynä tähän on se, että toisen yksilön lapsuudessa käytettävissä on ollut enemmän taloudellisia voimavaroja. Tarkastelun kohteena olevien henkilöiden tilanne aikuisena on epätasa-arvoisten yhteiskunnallisten prosessien tulosta, koska taloudellisen aseman voidaan nähdä määrittävän sitä, miten yhteiskunta kohtaa yksilön lapsesta asti. (Isola & Suominen 2016, 48–58.) Kyseisessä päätelmässä on huomattavissa kasvuympäristön ja rakenteiden yhteisvaikutus aikuisiän köyhyyteen.

Huono-osaisuuden periytymistä ja juurtumista yksilön elämään voidaan avartaa tarkastelemalla yksilöiden elämäntapaa sekä elämäntapahtumia. (ks. esim. Karhula 2017.) Elämäntapaa

tarkastelu todistaa, että ylisukupolvisessa huono-osaisuudessa on kyse erilaisten tekijöiden ja tapahtumien dynaamisesta ketjusta. Nämä tekijät ja kokemukset karttuvat asteittain varhaislapsuudesta aikuisuuteen ja pohja yksilön omalle huono-osaiselle rakentuukin usein juuri lapsuuden ja nuoruuden kasvuympäristössä. Huono-osaisissa perheissä kasvaneet yksilöt ovat usein kohdanneet nuoresta iästä asti esimerkiksi pitkittynyttä köyhyyttä, epävakautta ja turvattomuutta. Ylisukupolvinen köyhyys ja huono-osaisuus on todennäköisempää niille yksilöille, joiden perheympäristössä on ollut päihteiden käyttöä ja mielenterveysongelmia sekä niille, joiden vanhemmat ovat matalasti kouluttautuneita tai ovat olleet työelämän ulkopuolella. (Saari ym. 2020, 95–173.) Monet aikuisena köyhyydessä elävät ovat kohdanneet samankaltaisia elinolosuhteita omassa lapsuudessaan. Elämäkulkuun liittyvät kokemukset antavat ymmärrystä makrotason tekijöistä, jotka ennustavat ylisukupolvista huono-osaisuutta (Saari ym. 2020, 173.)

Aikaisempi suomalainen subjektiivinen köyhyystutkimus on keskittynyt juuri koetun hyvinvoinnin ja yleisen elämänlaadun teemoihin. Esimerkiksi aikaisemman tutkimusten mukaan koettu hyvinvoinnin heikko taso pohjautuu työkyvyttömyyteen, työttömyyteen ja tuloköyhyyteen (Vaarama ym. 2014). Tutkimukset ovat antaneet laajaa kuvaa siitä, millaista on elää köyhyydessä ja millaisia asioita köyhät yksilöt kohtaavat päivittäisessä arjessaan. Köyhyyskokemuksia tarkasteleva tutkimus antaa myös tietoa siitä, mitä asioita voidaan pitää köyhyyteen altistavina riskitekijöinä. Tutkimukset ovat kattavasti tunnistanee esimerkiksi ylisukupolvisen periytyvän köyhyyden, pitkäaikaissairauksien ja kasautuvan huono-osaisuuden roolin köyhyyttä selittävinä tekijöinä. Keskiössä ei ole kuitenkaan ollut suoraan köyhien itsensä kokemukset ja käsitykset siitä, mitä pidetään syynä omalle köyhyydelleen. Tämän vuoksi on oleellista tehdä laajempaa laadullista tutkimusta juuri köyhien itsensä käsityksistä ja tarkastella niiden suhdetta aikaisempaan tutkimukseen. Aikaisempi pääasiassa määrällinen köyhyyden syitä tarkasteleva tutkimus on keskittynyt väestötasoisten käsitysten kartoittamiseen (luku 3.2). Rajalliset ja esimerkiksi Likert-asteikolliset vastausvaihtoehdot jättävät vastaajien kokemukset syiden moninaisuudesta ja mahdollisesta kerroksellisuudesta tulosten ulkopuolelle. Lisäksi aikaisempi köyhyyden syihin keskittyvä tutkimus ei ole tuonut kattavasti esiin juuri köyhyyttä itse kokevien ymmärrystä omaa köyhyyttä selittävästä tekijöistä.

3 Näkemykset köyhyyden syistä

3.1 Lähestymistavat köyhyyden syitä koskeviin näkemyksiin

Aiemmassa sosiaalipsykologisessa ja sosiologisessa kirjallisuudessa köyhyyden syitä on tarkasteltu erilaisista näkökulmista ja selkein köyhyyden syitä selittävä kategorisointi jakaa syyt sisäisiin ja ulkoisiin (*internal/external*) tekijöihin. Sisäiset tekijät keskittyvät yksilön toimintaan sekä käytökseen ja siten niiden avulla pyritään selittämään köyhyyttä yksilölähtöisesti. Ulkoiset käsitykset taas tarjoavat selityksiä köyhyyden sille yksilön ulkopuolelta esimerkiksi yhteiskunnan instituutioista. Yksi keskeisimmistä ulkoisiin ja sisäisiin tekijöihin keskittyvistä köyhyyden syiden luokitteluista onkin Joe R. Feaginin (1972, 1975) kolmijako yksilöllisiin, fatalistisiin ja rakenteellisiin tekijöihin. Rakenteelliset ja fatalistiset syyt ilmentävät ulkoisia tekijöitä, joihin linkittyy myös neljäs ulottuvuus eli kulttuuri (Harper 1991).

Kuvio 1. Köyhyyden syiden tyypit ja jaottelut (van Oorschot & Halman 2000, suom. Niemelä 2007)

	Yksilöllinen selitys	Sosiaalinen selitys
Syytös (toimija)	<u>Yksilöllinen syytös</u> Köyhät ovat laiskoja ja elävät moraalittomasti ja leväperäisesti	<u>Sosiaalinen syytös</u> Köyhät ovat muiden toimijoiden ja sosiaalisen epäoikeudenmukaisuuden uhreja
Kohtalo (ei toimijaa)	<u>Yksilöllinen kohtalo</u> Köyhät ovat epäonnekkaita	<u>Sosiaalinen kohtalo</u> Köyhät ovat kontrolloimattomien sosiaalisten ja globaalien kehityskulkujen uhreja

Köyhyyden syitä tarkasteltaessa käsitykset palautuvat ulkoisten ja sisäisten tekijöiden väliseen jaotteluun (ks. kuvio 1). Yksilölliset näkemykset selittävät köyhyyttä sisäisillä syillä, jotka aiheutuvat yksilöistä itsestään. Sisäiset syyt yhdistetään yksilön omiin toimintatapoihin ja käyttäytymiseen, joka nähdään yksilölle ominaisena. Toisaalta köyhyyttä taas selitetään yksilöstä riippumattomilla sosiaalisilla ja yhteiskunnan rakenteisiin liittyvillä ulkoisilla toimijoilla kuten politiikalla, taloudella ja/tai kulttuurilla. Lisäksi yksilöstä riippumattomiin tekijöihin liitetään kohtalolliset toimijat (*second fate-blame*). Tällöin puhutaan fatalistisista sekä väistämättömistä tekijöistä, jotka tapahtuvat itsessään ilman henkilön omaa vaikutusta.

Kyseessä voi olla esimerkiksi tilanne, jossa toisen yksilön tai ryhmän toiminta tai käytös johtaa köyhyyteen. (van Oorschot & Halman 2000.)

Yksilö ja käyttäytyminen

Köyhyyttä selittävät käyttäytymisteoriat keskittyvät siihen, miten kulttuuri ja kannustimet ohjaavat yksilön käyttäytymistä; käytös itsessään on avainasemassa selittämässä köyhyyttä (Sawhill 2003). Köyhyyttä selittää yksilöiden haitalliset ja köyhyyttä edistävä toimintamallit sekä osallistuminen köyhyyttä edistäviin riskeihin. Tiettyjen sosiodemografisten ominaisuuksien voidaan nähdä altistavan tällaiselle käytökselle (esim. Bertrand ym. 2004.) Kannustimien roolia tarkkaillaan käytösteoreettisessa tutkimuksessa esimerkiksi sen kautta, voiko anteliaat sosiaalietuudet aiheuttaa moraalisia haittoja tai hyvinvointiriippuvuutta (Brady 2019). Aikaisemmissa tutkimuksissa on kritisoitu taloudellisten sosiaalietuuksien roolia köyhyiden vähentämisessä ja ehkäisyssä. Taloudellinen tuki auttaa selviämään käytännötason haasteista, mutta rahallisen avustuksen ei nähdä itsessään korjaavan köyhien tilannetta ratkaisevasti. Haasteena onkin löytää tapa tukea näitä yksilöitä niin, että käyttäytymisen vaikutukset eivät jäisi huomioimatta. Tällöin yksilöitä on kannustettava köyhyydestä irtautumista edistävään käytökseen yhdistämällä valtion tuet tavoiteltaviin käytösmalleihin kuten kouluttautumiseen, sitoutumiseen pitkäaikaiseen työpaikkaan tai lasten saamiseen myöhemmällä iällä. (Sawhill 2003.)

Isabel Sawhillin (2003) mukaan vahingolliset käyttäytymismallit linkittyvät kolmeen keskeiseen elämän osa-alueeseen eli koulutukseen, perheen muodostamiseen ja työelämään. Erityisesti työelämän haasteet ja työttömyys luovat merkittävän riskin köyhyydelle (esim. Brady ym. 2017; Sawhill 2003). Tietynlainen käyttäytyminen näillä elämän osa-alueilla on yhteydessä vanhempiin ja perheen taloudelliseen tilanteeseen. Hyvin toimeentulevilla vanhemmilla on paremmat mahdollisuudet opettaa lapsilleen tavoiteltavia käytösmalleja, joiden omaksuminen vähentää köyhyiden riskiä. (Sawhill 2003.) Amerikkalaisen perhetutkimuksen tuloksena Sawhill (2003) havaitsi, että lapset, jotka syntyivät kouluttamattomille, naimattomille ja köyhyysrajan alapuolella eläville äideille, toistivat omassa aikuisuudessaan samankaltaista köyhyiden kierrettä. Monen koulumenestys oli huonoa ja kyky pitää huolta omasta taloudesta oli heikentynyt. Toisessa ääripäässä olivat lapset, joiden lähtökohdat olivat hyvin päinvastaiset. Näiden lasten äidit olivat korkeasti kouluttautuneita, naimisissa ja olivat saaneet ensimmäisen lapsensa yli 25-vuotiaina. Kyseisillä perheillä tulotaso oli jopa nelinkertainen verrattuna köyhyysrajan alapuolella eläviin perheisiin. Tämä osoittaa,

miten eritasoiset lähtökohdat lapsilla on, kun tarkastellaan lapsuuden kasvuympäristöä (Sawhill 2003, 90–91).

Käyttäytymisteoreettisessa köyhyyskeskustelussa huomio kiinnittyy usein juuri yhteiskunnan tarjoamiin kannusteisiin, jotka yhdessä kulttuurin kanssa nähdään olevan keskeisessä roolissa yksilön käyttäytymisen selittämisessä. Kannustimien roolia köyhyyttä edistävien toimintamallien omaksumisessa on tutkittu paljon keskittymällä näkökulmaan hyötyä tavoittelevasta yksilöstä. (Brady 2019.) Esimerkiksi Michael B. Katz (2013) käsittelee tutkimuksessaan näkemyksiä siitä, millä perusteilla yhteiskunnallista avustusta tulisi antaa ja kuka nähdään moraalisesti oikeanlaisena yksilönä, joka ansaitsee yhteiskunnan apua (ks. myös esim. van Oorschot 2000). Tähän liittyy olennaisesti pohdinta, miten taloudellista avustusta voidaan tarjota ilman, että syntyy niin sanottu moraalikato (*moral hazard*). Moraalikadon ja ansaitsevuuden käsitysten yhteydessä oletukset köyhyiden syistä palautuvat yksilön omaan vastuuseen. Uskomus, että köyhyys johtuu henkilökohtaisista puutteista, synnyttää käsityksen köyhyydestä yksilön itsensä ongelmana (Katz 2013).

Katzin mukaan käsitykset köyhyydestä yksilön omana vastuuna voidaan jakaa sallivampaan ja ehdottomaan näkemykseen. Sallivammassa näkökulmassa köyhyys nähdään johtuvan laiskuudesta, moraalittomasta käytöksestä, yleisestä kyvyttömyydestä sekä epäsuotuisista perhesuhteista; keskeistä kuitenkin on yksilön näkeminen muutokseen pystyvänä toimijana, jolle irtautuminen köyhyydestä on jollain tasolla mahdollista. Ehdoton näkökulma (esim. Herrnstein & Murray 1994) on pessimistisempi. Siinä köyhyiden nähdään johtuvan perinnöllisistä puutteista, jotka vaikuttavat yksilön älykkyyteen, aiheuttavat vahingollisia ja moraalittomia käyttäytymismalleja sekä rajaavat mahdollisuuksia taloudelliseen menestymiseen. Molemmissa edellä mainituissa näkökulmissa yksilön nähdään olevan jollain tavalla vastuussa omasta köyhyydestään, jolloin yhteiskunnallisen avun saamista ei pidetä oikeutettuna. (Katz 2013.)

Tarkasteltaessa yleisiä käsityksiä yksilön vastuusta suhteessa omaan köyhyyteen, van Oorschot ja Halman (2000) ovat jaotelleet artikkelissaan näkemykset *yksilöllisen syytöksen* ja *yksilöllisen kohtalon* käsitteisiin. Yksilöllisen syytöksen näkökulmasta yksilön köyhyys on juuri seurausta yksilön omasta toiminnasta ja valinnoista. Köyhyydelle altistavia yksilöllisiä toimintamalleja ovat esimerkiksi laiskuus tai moraalittomuus. Tällöin yksilön nähdään toimivan tietoisesti omaa tilannettaan huonontavalla tavalla. Yksilöllinen kohtalo taas käsittää köyhyiden aiheutuvan

yksilöä kohdanneesta huonosta tuurista ja tapahtumista, joihin ei voi itse vaikuttaa. Tästä esimerkkinä voitaisiin pitää onnettomuutta tai vahingollisia sosiaalisia suhteita. (van Oorschot & Halman 2000; Niemelä 2007.) Kyseisessä jaottelussa tarkastelun keskiössä on oleellisesti vastuu ja ymmärrys siitä, kuinka paljon yksilöä itseään voidaan syyttää omasta köyhyydestään.

Kulttuuri

Oscar Lewis (esim. 1974) on lähestynyt tutkimuksissaan köyhyyttä alakulttuurisena ilmiönä. Lewisin mukaan köyhyyskulttuuria ohjailee omat rakenteet ja perinteet, joita siirretään sukupolvelta toiselle perheiden sisällä. Näkemys kokonaisvaltaisesta köyhyyskulttuurista ilmentää, että kyse ei ole vain taloudellisista vajeista, järjestäytymättömyydestä tai yleisestä puutteellisuudesta, vaan köyhyyskulttuuri on rakentunut kokonaisvaltaiseksi sisältäen myös positiivisia kulttuuria ylläpitäviä piirteitä. Köyhien perheiden ja yhteisöjen sisällä vallitseva elämäntapa ilmentää kyseisessä kontekstissa vallitsevaa köyhyyskulttuuria. Köyhyyskulttuuria voidaan tutkia parhaiten kaupunkien tai maaseutujen slummialueilla ja sitä voidaan määritellä ilmenevien sosiaalisten, taloudellisten ja psykologisten piirteiden avulla. Kyseisten piirteiden määrä ja suhteet toisiinsa voivat kuitenkin vaihdella eri yhteiskuntien ja jopa perheiden välillä, jolloin ei voida puhua yhtenäisestä vallitsevasta köyhyyskulttuurista. Ilmenevän köyhyyskulttuurin määrä on myös riippuvaista yhteiskunnan kehitystasosta. (Lewis 1974.) Esimerkiksi suomalaisessa hyvinvointivaltiossa elävien huono-osaisten perheiden omaksuman köyhyyskulttuurin esiintyvyyden ja luonteen voidaan olettaa eroavan merkittävästi kehittyvien maiden slummeissa elävien yhteisöjen köyhyyskulttuurista.

Köyhyyskulttuuri syntyy, kun yhteiskunnan köyhässä asemassa olevat ihmisryhmät pyrkivät sopeutumaan ja reagoimaan heille asetettuun luokka-asemaan yksilöllistyneessä kapitalistisessa yhteiskunnassa. Kulttuuri kehittyy vastareaktion negatiivisille tunteille, jotka syntyvät kokemuksesta, ettei yhteiskunnan asettamat arvot ja tavoitteet ole saavutettavissa. Köyhyyskulttuurissa ilmenevien piirteiden voidaan nähdä olevan ratkaisuja ongelmiin, joihin vallitsevat instituutiot ja virastot eivät pysty vastamaan tai joiden ratkaiseminen on muuten vaikeaa esimerkiksi tiedonpuutteen tai epäluottamuksen vuoksi. Tietyn ajan jälkeen köyhyyskulttuurissa ei ole kyse vain jatkuvasta sopeutumisesta vallitsevaan tilanteeseen, vaan se muuttuu pysyväksi ja siirtyy sukupolvelta toiselle. Lapset omaksuvat tietyt alakulttuurin perusarvot ja -asenteet eivätkä välttämättä enää osaa hyödyntää täysimääräisesti muuttuvia olosuhteita ja mahdollisuuksia, joita elämän aikana ilmaantuu. (Lewis 1974.)

Köyhyyskulttuurin periytyminen ja omaksuminen linkittyy ylisukupolvisen köyhyyden ilmiöön. Lawrence Mead (1986;1992) puhuu ylisukupolvisesta sosiaaliturvakulttuurista, joka syntyy, kun lapset omaksuvat vanhempien työmoraalin ja asenteet liittyen sosiaalietuuksien vastaanottamiseen. Omaksutun köyhyyskulttuurin nähdään selittävän köyhyydelle altistavaa ylisukupolvista käytöstä (esim. Dahl ym. 2014; Mead 1986; 1992). Gordon B. Dahlin ym. (2014) tutkimuksessa ilmeni, että vanhempien kuuluminen työkyvyttömyysetuuksien piiriin lisää aikuisen lapsen todennäköisyyttä hakea samaa etuutta seuraavan viiden vuoden aikana 5 prosentilla ja seuraavan 10 vuoden aikana 12 prosentilla. Tutkimuksen mukaan vanhemman saama työkyvyttömyysetuus myös vähentää todennäköisyyttä, että lapsi osallistuisi työelämään tai pyrkiisi saamaan korkeamman koulutuksen. Dahlin ym. mukaan sosiaalietuuksien heijastusvaikutuksia perhesuhteissa voidaan pitää hyvinvointikulttuurin mittarina, koska yleinen oletus on, että kulttuuri syntyy uskomusten, tietojen ja normien pohjalta. Näin ollen vanhempien käsitykset ja kokemukset ansaitsevuudesta ja toimijuudesta siirtyvät kulttuurisena tietona seuraavalle sukupolvelle. (Dahl ym. 2014; Mead 1986; 1992.)

Suomalaisessa yhteiskunnassa on edelleen havaittavissa periytyvää ja ylisukupolvista huono-osaisuutta, vaikka maa on kehittynyt ja vaurastunut viimeisen sadan vuoden aikana (Saari ym. 2020). Juho Saari ym. (2020) ovat eritelleet näkemyksiään pääasiallisista tekijöistä, jotka selittävät ylisukupolvista huono-osaisuutta 2010-luvun Suomessa. Pitkittyneessä huono-osaisuudessa elävien yksilöiden toimintakyky on heikentynyt ja hallussa olevien voimavarojen käyttö myönteisiin siirtymiin on estynyt. Arjen toimintakykyä, rutiineja sekä tulevaisuutta edistävät rakenteet ovat heikentyneet, kun yksilön kytkökset ympäröiviin sosiaalisiin suhteisiin, tukirakenteisiin ja hierarkioihin ovat kärsineet. Lisäksi ylisukupolvista huono-osaisuutta selittää sosiaalisten ongelmien hallintajärjestelmien, kuten kohdennettujen palveluiden ja täydentävien tulonsiirtojen, kytkeytymättömyys osaksi positiivisia elämänmuutoksia. Huono-osaiset yksilöt ja perheet ovat ikään kuin irtautuneita valtaväestön hyvinvointi- ja sosiaalikultuurisista ulottuvuuksista, mikä ylläpitää köyhyyden kierrettä. Pitkittyneessä huono-osaisuudessa on kyse sivuun jäämisestä muun yhteiskunnan kehityksestä ja myönteisistä elämänvaiheiden siirtymistä. Eri kulttuurisissa ja rakenteellisissa asemassa olevien ihmisryhmien mahdollisuudet saavuttaa pysyviä positiivisia elämänmuutoksia eroavat toisistaan väestöryhmien sosiaalisten etäisyyksien kasvaessa.

Rakenne ja instituutiot

Köyhyyden rakenneteorioissa "rakenne" viittaa makro- ja mesotason demografisiin ja taloudellisiin konteksteihin, jotka edustavat käytettävissä olevia mahdollisuuksia ja rajoituksia. (esim. Calnitsky 2018; Rank 2005; 2011) Calnitsky (2018) argumentoi, että individualistisista ja vain yksilön omaan toimintaan keskittyvistä köyhyyttä selittävistä lähestymistavoista puuttuu makrotason tarkastelu. Individualistiset lähestymistavat voivat kertoa, miksi jollain yksilöllä on suurempi köyhyysriski kuin toisella, mutta köyhyyden ilmiötä kokonaisuudessaan ei voida selittää yksinkertaisesti laskemalla yhteen kaikki erilliset yksilölliset toimintamallit (Calnitsky 2018; Rank 2011). Yleisen tason rakenteellisten köyhyysteorioiden mukaan makrotason työmarkkinaolosuhteet ja demografiset ominaisuudet altistavat ihmiset köyhyysriskille ja rakenteellisten tekijöiden sisäiset ja ajalliset eroavaisuudet selittävät köyhyyden vaihtelua. Sellaisissa yhteiskunnissa, joissa rakenteelliset tekijät vaikuttavat epäsuotuisasti kaupunkien ja ryhmien toimintaan ja mahdollisuuksiin, on yleensä myös enemmän köyhyyttä. Näin ollen köyhyyden syiden nähdään ilmenevän nimenomaan rakenteissa ja ihmisten toimintamahdollisuuksissa näiden rakenteiden sisällä. Rakenteilla viitataan työmarkkinoiden tarjoamiin mahdollisuuksiin sekä demografisiin tekijöihin, jotka asettavat yksilöt haavoittuvaan asemaan ja näin selittävät yhteiskunnan köyhyysastetta. (Brady 2009, 145–164.)

Rakenteellisteoreettisessa lähestymistavassa demografisten ja taloudellisten rakenteiden ei nähdä toimivan yksinomaan käytöksen kautta, mikä erottaa rakenteelliset näkökulmat käyttäytymisteorioista. Rakenteelliset näkemykset korostavat demografisten ja taloudellisten rakenteiden kontekstuaalisia vaikutuksia, kun taas käyttäytymisteoriat keskittyvät rakenteiden olemukseen. (Brady 2019.) David Calnitsky (2018) lähteekin kuvailemaan makrorakenteellisia köyhyysnäkemyksiä individualististen näkemysten kritiikillä. Kulttuuriset ja inhimillistä pääomaa korostavat teoriat asettavat köyhyyden syiden vastuulle moraaliset toimintatavat. Kärjistettynä lopputuloksena voi olla päätelmä, että köyhyys aiheutuu riittämättömästi inhimillisestä pääomasta tai vääristyneistä kulttuurisista taipumuksista. Tällainen yksinkertaistettu päättelytapa luo virheellisen kuvan kokonaisuudesta. Tietyt ominaisuudet yhdellä toimijalla eivät kerro totuutta kokonaisesta ihmisryhmästä. Vaikka yksilö pystysi parantamaan taloudellista tilannettaan esimerkiksi kouluttautumalla, ei se tarkoita, että köyhyys häviäisi kokonaisuudessaan, jos kaikki köyhyysrajan alapuolella olevat hankkisivat lisäkoulutusta. Syyt tietyssä yhteiskunnassa esiintyvän rakenteellisen köyhyyden takana ovat erillisiä kunkin yksilön henkilökohtaisista köyhyyttä selittävistä tekijöistä. (esim. Calnitsky 2018; Rank 2011.)

Calnitsky kuvailee rakenteellisten tekijöiden merkitystä köyhyyden selittämisessä käyttämällä esimerkkinä Alan Garfinkelin (1981) vertausta ensimmäisen vuoden sosiologian opiskelijoista. Kolme samat lähtökohdat ja kyvyt omaavaa opiskelijaa suorittaa täysin saman kokeen, mutta kaikkien kolmen kokeen arvio eri professorit, jotka käyttävät toisistaan poikkeavia arviointitapoja. Ensimmäinen arvioija on tiukka ja antaa kaikille oppilailleen huonoimman arvosanan, toinen arvioija on hyvin avokätinen ja kolmas on jotain näiden kahden väliltä. Kaikilla kolmella opiskelijalla on täysin identtiset mahdollisuudet menestyä kokeessa, mutta lopputulos riippuu siitä mihin makropositioon yksilö sattuu asettumaan. Yhden opiskelijan kokeen lopputuloksena on väistämättä huonoin arvosana, vaikka yksilölliset ominaisuudet on vakioitu. Köyhyys ei siis riipu ainoastaan yksilö lähtöisistä tekijöistä, vaan mahdollisuuksia ohjaa makrotason rakenteet. Makrorakennepoikkeavuuksien yrittävät selittää, miksi köyhyyden esiintyvyys ja intensiteetti vaihtelevat eri ympäristöissä. (Calnitsky 2018.)

Sosiologisessa tutkimuksessa köyhyyskysymyksen lähestyminen rakenteellisten teorioiden näkökulmasta on saanut paljon kannatusta ja rakenteellisella köyhyystutkimuksella on pitkä historia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa (Brady 2009; O'Connor 2001). William J. Wilson (1991) kirjoittaa artikkelissaan, että köyhyys ei ole seurausta vain epätasa-arvoisesti jakautuneista taloudellisista ja poliittisista resursseista, vaan myös mahdollisuuksista päästä osaksi kulttuuria. Teollisessa yhteiskunnassa ryhmät ovat kerrostuneet aineellisen varallisuuden ja resurssien mukaan. Kerrostumiseen vaikuttaa myös ryhmän kulttuuriset kokemukset, jotka ovat karttuneet yhteydessä historiallisiin ja vallitseviin taloudellisiin sekä poliittisiin järjestelmiin. Ryhmien väliset erot normeissa, elämäntavoissa ja arvoissa vaikuttavat mahdollisuuksiin päästä vaikuttamaan yhteiskunnan erilaisissa organisaatioissa. Tämä ilmenee erityisesti vanhojen amerikkalaisten teollisuuskaupunkien keskusta-alueiden naapurustoissa. (Wilson 1987; 1991.) Rakenneteoriat ovatkin olleet keskeisessä osassa tutkimuksia, joissa on pyritty selvittämään suurkaupunkien keskusta-alueiden köyhyyttä (esim. Wilson 1987; 1991; 1996, Sugrue 1996; Allard 2017).

Toinen keskeinen rakenteellisteoreettinen lähestymistapa tarkastelee kehittyvien maiden taloudellista kasvua köyhyyttä vähentävänä tekijänä. Viimeisen 20 vuoden aikana talouskehityksen ja köyhyyden välistä yhteyttä tarkasteleva tutkimus on ollut hyvin laaja-alaista (Babajić 2021). Aikaisemmat tutkimukset ovat todistaneet, että köyhä väestönosa hyötyy maan talouskasvusta ja on haavoittuvassa asemassa talouden supistuessa (esim. Ravallion 2001,

2016; Collier 2007). Näin on ainakin silloin, kun puhutaan kehittyvistä maista. Kehittyneemmissä länsimaisissa yhteiskunnissa talouskehityksen hyödyt ovat kuitenkin vähentyneet viime vuosikymmeninä (esim. Brady 2007; Kangas 2010). Tarkasteltaessa rikkaita demokratioita suhteessa toisiinsa, huomataan, että maiden välisessä köyhyydessä on suuriakin eroja, vaikka kaikissa maissa olisi koettu samankaltaisia merkittäviä rakenteellisia muutoksia kuten deindustrialisaatio tai naisten kasvanut työllisyysaste. Vaihtelu eri rakenteellisten tekijöiden vaikutuksissa viittaa Bradyn (2019) mukaan mahdollisesti siihen, että poliittiset ja institutionaaliset toimijat pystyvät hillitsemään talouskasvun ja luokkarakenteellisten tekijöiden vaikutuksia ja siten niillä on lopulta suurempi merkitys köyhyyden syitä selitettäessä.

Poliittisten köyhyysteorioiden mukaan köyhyys on seurausta poliittisista linjauksista, joita ohjaa vallankäyttö ja kollektiiviset päätökset resurssien käytöstä. Kyseisten teorioiden näkökulmasta instituutiot ja valta luovat politiikkaa, joka aiheuttaa köyhyyttä ja säätelee käyttäytymisen sekä köyhyyden välistä yhteyttä. Valta ja instituutiot ovat yhteydessä toisiinsa ja ylläpitävät toistensa asemaa. Instituutiot vaikuttavat myös suoraan köyhyyteen. (Brady 2019.) Erityisesti hyvinvointivaltioissa instituutioiden rooli on merkittävä, koska niiden yksi keskeisistä tehtävistä on köyhyyden vähentäminen ja ehkäisy. Hyvinvointivaltioiden poliittisten instituutioiden ja poliittisen valtakamppailun yhteydessä yksi köyhyyttä selittävä olennainen teoria on niin sanottu valtaresurssiteoria (Korpi 1983), jossa tarkastellaan puolueiden välisiä valtasuhteita. Puolueet ovat osa yhteiskunnan luokkarakenteita ja eri puolueet ajavat eri yhteiskuntaluokkien etuja. Puolueiden hallussa olevat valtaresurssit vaikuttavat siihen, miten ne pääsevät osallistumaan hyvinvointivaltion kehittämiseen. (Korpi 1983; Hiilamo ym. 2014.)

Kapitalistisissa demokratioissa valta jakautuu oletetusti rikkaammalle eliitille, jolloin on oleellista, että työväenluokkaan kuuluvat ja köyhyysrajan alapuolella elävät toimivat yhteistyössä ja houkuttelevat keskiluokkaa saavuttaakseen todellista poliittista valtaa. Valtaresurssiteoriaa on usein käytetty kuvaamaan sitä, miksi joidenkin hyvinvointivaltioiden sosiaalietuudet ovat anteliaampia kuin toisten. Valtaresurssiteoriaa voidaan pitää laajempänä teoriakokonaisuutena tulonjaosta, jonka pääasiallisena mekanismina toimii hyvinvointivaltio. (Brady 2019.) Suomalaisen sosiaalipolitiikan historiaa tarkasteltaessa esiin nousee puolueiden vahva yhteys luokkarakenteeseen. 2000-luvulle tultaessa tilanne on kuitenkin muuttunut ja suomalaisessa kontekstissa ei voida puhua enää samalla tavalla luokkasidonnaisista puolueista, vaan puolueet vetoavat nykyään mahdollisimman moneen eri kannattajaryhmään keskittymättä

vain tiettyjen ammattiryhmien intresseihin. (Kangas 2006, 198–203.) Näin ollen voidaan todeta, että valtaresurssiteoria on menettänyt voimaansa selitettäessä suomalaisen hyvinvointivaltion instituutioiden yhteyttä köyhyyteen.

Instituutiot selittävät köyhyyttä sen mukaan, millaisia taloudellisten resurssien jakautumista ohjaavia määräyksiä ja lakeja ne ylläpitävät. Toisaalta rakenteiden ja instituutioiden vaikutusta voidaan selittää myös *sosiaalisen kohtalon* käsitteellä, joka kritisoi rakenteellisten valtaoimijoiden hyväksymistä sellaisenaan köyhyyttä selittävinä tekijöinä. Sosiaalisen kohtalon mukaan syiden takana ei ole tiettyä yksittäistä toimijaa, vaan köyhyyden nähdään olevan seurausta persoonattoman tai muuten määrittämättömän toimijan tai toimijoiden synnyttämistä rakenteista. Kyseiset köyhyyttä aiheuttavat rakenteet aiheutuvat siis hallitsemattomasta yhteiskunnallisesta ja globaalista kehityksestä kuten markkinoista tai inflaatiosta. (vrt. *yksilöllinen kohtalo*, van Oorschot & Halman 2000; Niemelä 2007.) Tällöin syiden takana on määrittelemättömän kohtalon vaikutus rakenteisiin, jotka määrittävät köyhien asemaa yhteiskunnassa.

3.2 Yksilön yhteiskunnallinen asema ja käsitykset köyhyiden syistä

Aikaisempi köyhyiden syitä käsittelevä tutkimus on keskittynyt pääasiassa määrälliseen tutkimukseen, jossa on pyritty selvittämään väestön yleisiä käsityksiä ja mielipiteitä köyhyyttä aiheuttavista tekijöistä (ks. esim. Smith & Stone 1989; Zucker & Weiner 1993; Oorschot & Halman 2000; Cozzarelli ym. 2001; Forma ym. 2007; Lepianka 2007; Niemelä 2007; Nasser 2007; Kallio & Niemelä 2014). Yleisiä kansalaisten käsityksiä köyhyiden syistä sekä mielipiteitä hyvinvointijärjestelmien toimivuudesta on tutkittu jonkin verran myös kvalitatiivisesti ja tutkimuksia on toteutettu analysoimalla esimerkiksi mediassa esiintyviä köyhyiden syiden representaatioita tai keräämällä laadullista väestöaineistoa (ks. Golding & Middleton 1982; Gilens 1999; Lepianka 2015). Myös suomalaisessa huono-osaisuustutkimuksessa on käsitelty kansalaisten ymmärrystä köyhyiden syistä ja ansaitsevuudesta käyttämällä esimerkiksi laadullisia media-aineistoja (ks. Laihiala & Ohisalo 2017).

Kansalaisten käsityksiä köyhyiden syistä on olennaista tutkia, koska niiden ajatellaan ilmentävän yhteiskunnassa yleisesti vallitsevaa moraalii-ilmastoa ja talouskäsitystä. Yleisten

käsitysten avulla voidaan paremmin ymmärtää yksilöiden suhtautumista köyhiin ja köyhyyteen sekä saada laajempaa kuvaa köyhien sosiaalisesta asemasta yhteiskunnassa (Svallfors 2006; Mau 2003). Ymmärrys siitä, kuka on vastuussa kansalaisten köyhyydestä, voidaan olettaa linkittyvän olennaisesti ansaitsevuuden kysymykseen ja kokemukseen siitä, kenellä tulisi olla oikeus sosiaalietuuksiin (van Oorschot 2006). Kansalaisten mielipiteillä voidaan nähdä olevan myös yhteyttä poliittisiin päätöksiin ja erityisesti siihen, miten poliittisilla keinoilla köyhyyttä pyritään vähentämään tai nähdäänkö köyhyys yleisesti edes poliittisia toimia vaativana kohteena yhteiskunnassa (esim. Cozzarelli ym. 2001). Tutkimusten yhteydessä mielipiteitä ja näkemyksiä köyhyydestä on tarkasteltu yhteydessä esimerkiksi vastanneiden yhteiskunnalliseen asemaan tai poliittisiin mielipiteisiin, kuitenkin keskittymättä tarkemmin juuri köyhäksi itsensä käsittävien näkemyksiin.

Sosiaalipsykologisessa tutkimuksessa köyhiin ihmisryhmiin kohdennetut asenteet ovat olleet keskeisessä roolissa ja ymmärrys asenteiden sekä käytöksen välisestä yhteydestä on kiistanon. Asenteilla on oletettavasti vaikutusta siihen, miten yksilö toimii ja ajattelee suhteessa yhteiskunnallisesti merkittäviin teemoihin kuten köyhyyden ehkäisyyn. (Cozzarelli ym. 2001.) Catherine Cozzarelli ym. (2001) pyrkivät tutkimuksessaan selvittämään yhdysvaltalaisessa yhteiskunnassa esiintyviä köyhyyteen liittyviä tunteita ja stereotypioita, yleisiä ymmärryksiä köyhyyden syistä sekä sosiaalipoliittisten ideologioiden yhteyttä edellä mainittuihin. Vaikka käsitys köyhyyden syistä ei voida pitää samana asiana kuin köyhyysasenteita, voidaan käsitysten nähdä olevan tiiviisti yhteydessä asenteisiin yleisesti. Tutkimuksen tuloksissa oli havaittavissa, että köyhiin liitettävät stereotypiat olivat huomattavasti negatiivisempia kuin keskiluokkaa koskevat stereotypiat. Tutkimukseen osallistuneet syyttivät todennäköisimmin köyhiä itseään näiden omasta köyhyydestä. Havaittavissa oli kuitenkin vaihtelua liittyen sekä asenteisiin että syihin, kun otettiin huomioon sosiodemografiset taustatekijät sekä yhteys perinteisiin yhdysvaltalaisiin arvoihin kuten työetiikkaan. Lopputuloksena kuitenkin oli, että ne, joilla on eniten poliittista päätösvaltaa, pitävät köyhiä yksilöitä syyppäänä omalle ahdingolleen.

Kyseinen tutkimustulos on linjassa muiden sosiaalipsykologisten ja sosiologisten tutkimusten kanssa, jotka ovat tulleet samankaltaiseen lopputulokseen yhdysvaltalaisia köyhyyskäsityksiä tarkasteltaessa (ks. esim. Feagin 1972, van Oorschot & Halman 2000, Kluegel & Smith 1986). Joe R. Feaginin artikkeli (1972) on ensimmäinen kansalaisten köyhyyskäsityksiä systemaattisesti tarkastellut tutkimus, jossa hän sovelsi empiirisesti luokittelemaansa

köyhyyskäsitteiden kolmijakoa yksilöllisiin, rakenteellisiin ja fatalistisiin tekijöihin (Zucker & Weiner 1993). Feaginin tutkimuksen mukaan yhdysvaltalaiset puolsivat ensisijaisesti yksilöllisiä tekijöitä köyhyiden selittämisessä. Näkemyksissä oli kuitenkin havaittavissa selkeää variaatioita ja eroja riippuen vastaajien iästä, sukupuolesta, uskonnosta, koulutuksesta, tulotasosta ja asuinalueesta. Wim van Oorschotin ja Loek Halmanin (2000) tutkimuksessa, jossa vertailtiin maiden välisiä eroja käsityksistä liittyen köyhyiden syihin, Yhdysvallat erottautui tilastollisena poikkeuksena, jossa yksilöiden toimintaa pidettiin merkittävimpänä köyhyyttä selittävänä tekijänä (van Oorschot & Halman 2000). Myös jo klassikoiden maineessa olevissa Norman T. Featherin (1974) australialaisten näkemyksiä tarkastelevassa tutkimuksessa sekä Adrian Furnhamin (1982) englantilaisten köyhyyskäsitteitä koskevassa tutkimuksessa yksilöiden oma toiminta nähtiin olevan merkittävässä roolissa. Tämän perusteella voidaan tehdä oletus, että yksilöllisiä syitä köyhyiden selittämisessä kannatetaan erityisesti anglosaksisissa maissa (van Oorschot & Halman 2000).

Yhdysvaltalaisen näkemyksiä köyhyiden syistä on pidetty enemmän yksilöä syyttävänä suhteessa eurooppalaisten näkemyksiin. Selityksiä erolle on haettu kulttuurisista ja ideologisista tekijöistä, joiden mukaan yleisesti Euroopassa omaksuttu modernimpi ja vasemmistolaisempi ideologia selittäisi, miksi eurooppalaiset eivät syytä yksilöitä omasta köyhyydestään (Alesina & Glaeser 2004). Johanna Kallio ja Mikko Niemelä (2014) ovat artikkelissaan osoittaneet kritiikkiä Alberto Alesinan ja Edward Glaeserin (2004) tutkimukselle, jossa otanta sekä tutkimukseen valittujen eurooppalaisten maiden määrä on rajallinen. Lisäksi tutkimuksessa ei ole huomioitu tarpeeksi eurooppalaisten maiden kulttuurisia ja hyvinvointipoliittisia eroja, vaan eurooppalaisuus on tiivistetty yksittäiseksi kokonaisuudeksi.

Euroopan eri maiden välillä on havaittavissa selkeitä eroja, kun vertaillaan yksilökeskeisiä käsityksiä köyhyiden syistä. Tulokset ovat osoittaneet, että Pohjoismaissa ja Manner-Euroopassa yksilöiden omaa vastuuta köyhyydestä kannatettiin vähemmän kuin muualla Euroopassa, kuten Keski- ja Itä-Euroopassa, jossa kaikista todennäköisimmin kannatettiin yksilöllisiä selityksiä. Maan hyvinvointijärjestelmän tyyppin, talouskasvun ja sosiaalimenojen voitiin nähdä vaikuttavan yksilöä syyttäviin köyhyyskäsitteisiin. Hyvinvointijärjestelmien väliset erot liittyvät oletettavasti hyvinvointivaltion kokoon ja taloudelliseen tilanteeseen. (van Oorschot & Halman 2000; Kallio & Niemelä 2014) Kallion ja Niemelän (2014) tutkimus osoittaa, että kuten muutkin käsitykset köyhyyteen johtavista syistä (ks. esim. Lepianka 2007),

myös käsitykset yksilöllisistä tekijöistä eroavat vahvasti riippuen, mistä Euroopan maasta on kyse.

Aikaisemmassa köyhyyden syitä käsittelevässä tutkimuksessa onkin pyritty kartoittamaan laajemmin eri Euroopan maiden välisiä yleisiä mielipiteitä. Dorota Lepianka (2007) tarkastelee väitöskirjassaan kattavasti eurooppalaista köyhyyden syiden mielipideilmastoa. Tutkimus osoitti, että köyhyyttä perusteltiin sosiaalisen epätasa-arvon käsitteellä useimmin läntisessä Euroopassa, kun taas itäisessä Euroopassa asiaa selitettiin useimmiten laiskuudella. Länsieurooppalaiset suhtautuivat epäsuotuisaan kohtaloon köyhyyden selittämisessä myönteisemmin kuin itäeurooppalaiset, jotka antoivat enemmän painoarvoa yhteiskunnan modernille kehitykselle huono-osaisuuden selittämisessä. Keski- ja Itä-Eurooppaa tarkasteltaessa ilmeni laajamittaista kannatusta rakenteellisille tekijöille, mutta lisäksi mielipiteet kytkeytyivät vahvasti näkemyksiin siitä, että köyhyys on seurausta yksilöiden löyhästä moraalista eikä yksilöllinen kohtalo saanut kannatusta köyhyyden selittämisessä. Kaikki tutkimuksen löydökset osoittivat, että se minkä Euroopan maan kansalainen vastaaja oli, vaikutti käsityksiin köyhyyttä selittävistä syistä. (Lepianka 2007.) Manner-Euroopassa ja Pohjoismaissa yksilöstä riippumattomat ja ulkopuoliset tekijät nähdään selkeästi keskeisimpinä köyhyyden selittäjinä. Suosituimpana köyhyyttä selittävänä tekijänä pidettiin rakenteellista epätasa-arvoa ja vähiten esiin nousi yksilön kohtaama huono onni. (ks. myös van Oorschot & Halman 2000.)

Suomalaisten köyhyyskäsitykset ovat yhtenäisessä linjassa muiden pohjoismaalaisten tutkimustulosten kanssa ja myös Suomessa köyhyyttä selitettiin pääasiassa ei-yksilöllisillä fatalistisilla ja rakenteellisilla tekijöillä (Niemelä 2007). Suuri osa suomalaisesta väestöstä koki, että köyhyys johtuu työmarkkinoihin liittyvistä rakenteellisista tekijöistä kuten matalista palkoista, työttömyydestä tai huonoista mahdollisuuksista. Moni piti myös huonon onnen roolia merkittävänä köyhyyden syitä selittäessä, mikä poikkeaa muiden Euroopan maiden köyhyyskäsityksiä kartoittavien tutkimusten tuloksista. (Niemelä 2007.) Esimerkiksi juuri van Oorschotin ja Halmanin (2000) tutkimuksen mukaan yksilön kohtaama huono-onni sai kaikkein vähiten kannatusta. Tässä kohtaa Suomi on siis poikkeus. Suomi erosi myös Pohjoismaisessa vertailussa, kun tarkastelun kohteena oli käsitykset yksilön omasta vastuusta. Suomessa yksilölliset tekijät saivat enemmän kannatusta muihin pohjoismaihin verrattuna. Yleisesti suomalaisten näkemyksiä tarkasteltaessa voidaan tulla lopputulokseen, että suomalaisten

köyhyyttä koskevilla mielipiteillä on yhteys ajankohtaiseen hyvinvointijärjestelmään ja sen kannatukseen. (Niemelä 2007.)

Myös Pauli Forman ym. (2007) ovat tutkimuksessaan kartoittaneet suomalaisten mielipiteitä siitä, selittääkö köyhyyttä julkinen valta, yksilön oma toiminta, perhe tai ystävät vai muut olosuhteen. Tutkimuksen mukaan yli 80 prosenttia syytti julkista valtaa ja noin 70 prosenttia näki köyhyyden johtuvan muista olosuhteista. Myös siis Forman ym. tutkimus osoitti, että yleinen suomalaisten käsitys kannattaa yhteiskunnallisia rakenteellisia tekijöitä köyhyyden selittämisessä enemmän kuin yksilön omaa toimintaa tai ominaisuuksia. Toisaalta tuloeroihin liittyviä käsityksiä tarkasteltaessa enemmistö vastaajista koki, että älykkyydellä on merkitystä tuloerojen synnyssä. Tästä voidaan päätellä, että yleisen näkemyksen mukaan yksilöllisten ominaisuuksien nähdään vaikuttavan taloudelliseen menestykseen (Forma ym. 2007.) Yleisessä suomalaisessa mielipideilmastossa on siis havaittavissa jonkinlaista vastuun vierittämistä köyhille yksilöille itselleen, mikä tulee esiin myös Mikko Niemelän (2007) tutkimuksen tuloksissa. Joskin näkemykset köyhyyden syistä eroavat myös sen osalta, keiden köyhyydestä on kyse: suomalaiset syyttävät yksilön omaa käyttäytymistä huomattavasti useammin maahanmuuttajin köyhyyttä pohdittaessa kuin lapsiperheiden tai eläkeläisten köyhyyttä arvioitaessa. Etenkin eläkeläisten köyhyys nähdään rakenteellisista sosiaaliturvan riittämättömyyteen liittyvistä tekijöistä johtuvana. (Niemelä 2011.)

Köyhyyden näkemyksiä selittävät tekijät

Yleisiä käsityksiä köyhyyden syistä tarkasteltaessa esiin nousee erilaisten sosiodemografisten tekijöiden, poliittisten mielipiteiden sekä yhteiskunnallisen aseman vaikutus siihen, nähdäänkö yksilön oman toiminnan, yhteiskunnan rakenteiden vai kohtalon olevan köyhyyttä eniten selittävä tekijä. Aikaisemman tutkimuksen mukaan esimerkiksi alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ja pienituloisimpien on nähty kannattavan useammin rakenteellisia tekijöitä kuin yksilön omaa vastuuta köyhyyden selittämisessä. Keskiluokkaisten ja sosiaaliturvan varassa elävien näkemyksiä vertaillen on selkeästi havaittavissa, että luokka-asemalla on vaikutusta siihen, miten köyhyyden syyt ymmärretään. (Feagin 1972; Kluegel & Smith 1986; Bullock 1999; Nasser 2007.) Tässä tutkimuksessa keskitytään juuri huono-osaisimman yhteiskuntaluokan näkemyksiin, jolloin vastaajien luokka-aseman voidaan olettaa olevan yhteydessä köyhyyden syiden kokemuksiin.

Arvoilla, ideologioilla, luokka-asetella sekä poliittisilla näkökulmilla on aikaisemman tutkimuksen tuloksien perusteella vaikutusta siihen, mitkä tekijät koetaan selittävän köyhyyttä (esim. Kluegel & Smith 1986; Bullock 1999; Cozarelli 2001). Yhdysvaltalaisen tutkimuksen yhteydessä on havaittu, että perinteinen amerikkalainen arvojärjestelmä liittyy vahvasti köyhyyskäsitteisiin. Köyhyyden selittäminen ulkopuolisilla tekijöillä on epätodennäköisempää niille yhdysvaltalaisille, jotka kannatta oikeudenmukaisuusharhaa, autoritaarisia arvoja ja omaavat vahvan protestanttisen työetiikan. Konservatiiviset yhdysvaltalaiset pitävät köyhiä ja heidän toimintaansa uhkana vallitsevalle talousjärjestelmälle ja kannattavat yksilölähtöisiä selitysmalleja vieläkin enemmän kuin yhdysvaltalaiset yleisesti (esim. Sucker & Weiner 1993; Cozarelli 2001.) Heather E. Bullock (1999) on vertaillut tutkimuksessaan keskiluokkaisten ja sosiaalietuuksia saavien henkilöiden näkemyksiä köyhyyden syistä sekä suhtautumista hyvinvointijärjestelmään. Bullockin artikkeli vahvistaa aikaisemmissa tutkimuksissa ilmenneet tulokset (Feagin 1975; Kluegel & Smith 1986), joiden mukaan sosiaaliavustusten piiriin kuuluvat henkilöt pitävät rakenteellisia tekijöitä syynä köyhyydelle selkeästi keskiluokkaisia useammin. Tutkimuksessa ilmeni myös, että yksilöä syyttävien näkemysten suosio oli molemmissa tarkasteluryhmissä melko samalla tasolla, vaikkakin keskiluokka suosi yksilökeskeisiä syitä rakenteellisia tekijöitä useammin köyhyyden selittämisessä. (Bullock 1999.)

Forman ym. (2007) tutkimuksessa ilmeni, että suomalaisista yksilöllisiä syitä kannattavat enemmän kokoomusta äänestäneet ja vähiten työttömät, toiseksi alimpaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvat ja vasemmistoliittoa äänestäneet. Lisäksi yhteiskunnallisten rakenteiden vastuuta köyhyydestä kannattavat eniten sosiaalidemokraatteja äänestäneet ja vähiten suurituloiset sekä kokoomusta äänestäneet. (Forma ym. 2007.) Näin ollen myös Suomessa luokka-asetella sekä poliittisilla puoluekannoilla on havaittavissa yhteyksiä siihen, miten köyhyyteen suhtaudutaan. Erot ovat kuitenkin hyvin pieniä ja suurelta osin suomalaiset näkemykset noudattavat Albrekt Larsenin (2006) kuvaamaa sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion mallia, jossa syyt nähdään pääasiassa yksilöstä irrallisina.

Köyhyyskäsitteet linkittyvät olennaisesti kansalaisten ymmärrykseen siitä, mitkä ihmisryhmät ansaitsevat saada sosiaalietuuksia (*deservingness*). Ansaitsevuuskäsitteet ovat aiheena hyvin ajankohtainen sosiaalipoliittisella tutkimuskentällä (ks. esim. van Oorschot ym. 2017; Hansen 2019; Kallio ym. 2020). Sosiaalietuuksia saaviin kohderyhmiin liitettävät yleiset stereotyyppit ovat merkittävässä roolissa, kun tutkitaan ymmärryksiä ansaitsevuudesta.

Ihmisyhmien, joihin liitetään eniten negatiivisia stereotypioita, nähdään yleensä olevan vähiten oikeutettuja yhteiskunnalliseen sosiaaliapuun. (van Oorschot & Roosma 2017.) Eri väestöryhmiin liitettävät stereotyypit ja ymmärrys ansaitsevuudesta ovat myös yhteydessä vastaajien yksilöllisiin ominaisuuksiin ja tilanteisiin. Johanna Kallion ym. (2020) tutkimuksessa on tarkasteltu suomalaisten käsityksiä toimeentulotuen ansaitsevuudesta. Tuloksien mukaan alhaisimpaan tuloluokkaan kuuluvat kuten työttömät, toimeentulotuen asiakkaat ja muissa taloudellisissa vaikeuksissa olevat kokevat, että toimeentulotukea saavat todella ansaitsevat avun. Hyvätuloisempien ja työssä käyvien keskuudessa näkemys ansaitsevuudesta ei ole yhtä myönteinen. Ne, jotka ovat itse kokeneet taloudellisia vaikeuksia, eivät kannata ajatusta, että toimeentulotuen saajat olisivat laiskoja, kun taas hyvätuloisten keskuudessa laiskuusargumentti sai enemmän kannatusta. (Kallio ym. 2020.) Alemman tuloluokan suvaitsevamman ja positiivisemmän suhtautumisen voidaan ajatella olevan yhteydessä yleisiin käsityksiin huonosuudesta sekä omasta köyhyydestä ja sen syistä.

Suomalaisten ansaitsevuuskäsityksiä tarkastelevassa tutkimuksessa nousi esiin koulutuksen yhteys mielipiteisiin. Matalasti koulutetut suhtautuvat kaikista kriittisimmin ja yksilöä syyttävimmän etuuksien saajiin, ja erityisen kriittisiä ovat matalasti koulutetut hyvätuloiset. Kyseinen tulos tuo esiin eri koulutusryhmissä vallitsevaa asenneilmastoa. (Kallio ym. 2020.) Myös köyhyyden syihin liittyviä mielipiteitä tarkastelevissa tutkimuksissa koulutustason on nähty olevan yhteydessä köyhyyskäsityksiin. Korkea koulutusaste ennustaa, että vastaaja pitää todennäköisimmin yhteiskunnallisia rakenteita syynä köyhyydelle ja alempi koulutusaste on taas yhteydessä enemmän yksilöä syyttäviin käsityksiin (esim. Nasser & Abouchedid 2001; Nasser ym. 2005; Niemelä 2007; Wollie 2009), mutta esimerkiksi suomalaisessa kontekstissa koulutuksen ja muiden sosiodemografisten tekijöiden vaikutusta köyhyyskäsityksiin voidaan pitää verrattain pieninä (Niemelä 2007).

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää, mitä tekijöitä köyhäksi itsensä määrittelevä yksilö pitää syynä omalle köyhyydelleen. Lisäksi tarkoituksena on vertailla näiden yksilöiden ilmentämiä syitä ja luonnehdintoja suhteessa yleisiin köyhyyden syiden teorioihin ja vakiintuneisiin käsityksiin köyhyyttä aiheuttavista syistä. Tutkimuksen avulla pyritään saamaan tarkempi käsitys huono-osaisten kokemuksista suhteessa köyhyyttä aiheuttaviin tekijöihin ja laajempi kuva siitä, miten köyhyys yksilön elämänkaarella rakentuu. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä tekijöitä ilmennetään syiksi omalle köyhyydelle?
2. Millä tavoin erilaiset köyhyyttä aiheuttavat tekijät tuodaan esiin köyhiksi itsensä kokevien henkilökohtaisissa köyhyyskokemuksissa?

Aikaisemman tutkimuksen valossa voidaan hypoteettisesti olettaa, että köyhät eivät todennäköisesti kannata näkemyksiä yksilön omasta vastuusta suhteessa köyhyyteen. Huono-osaisten kuuluminen alimpaan tuloluokkaan selittää, miksi yksilölliset syyt eivät korostuisi teksteissä. Samojen tekijöiden takia voidaan tehdä oletus, että omaan tilanteeseen suhtaudutaan yleisesti ymmärtävästi sekä halutaan korostaa, ettei omaan köyhyyteen ole voitu itse vaikuttaa. Kuten aikaisemmissa suomalaisia ja pohjoismaisia köyhyyden syiden käsityksiä tarkastelevissa tutkimuksissa, myös tässä tutkimuksessa köyhyyttä tullaan selittämään yksilöstä riippumattomilla rakenteellisilla ja fatalistisilla tekijöillä. Rakenteellisista tekijöistä kritiikkiä saa todennäköisesti juuri sosiaaliavustusten riittämättömyys, mikä ajaa hakemaan apua virallisten toimijoiden ulkopuolelta. Tyytymättömyyttä osoitetaan oletettavasti myös suhteessa köyhien yksilöiden kohtaamiseen ja yleiseen kohteluun esimerkiksi julkisen terveydenhuollon ja sosiaalihuollon toimesta. Suomalaisen köyhyystutkimuksen kentällä on keskusteltu paljon ylisukupolvisesta köyhyydestä sekä sen vaikutuksista. Tämä on teema, joka tulee oletettavasti ilmenemään myös tämän tutkimuksen aineistona olevissa kirjoituksissa. Aineistoon yleisesti liittyvä oletus on, että esiin tulee nousemaan köyhyyden syiden teoreettiseen viitekehykseen sopivia ilmaisuja ja kommentteja.

4.2 Aineisto

Tutkimuksen aineistona on Elina Turusen ja Anna-Maria Isolan (2019) keräämä kirjoituskilpailuaineisto, jossa vastaajat ovat saaneet kertoa vapaamuotoisesti kokemuksistaan arjen köyhyydestä. Kirjoituskilpailu on toteutettu tutkijaryhmän sekä Suomen köyhyyden vastaisen verkoston (EAPN-Fin) ja Kuka kuuntelee köyhää? -verkoston välisenä yhteistyönä. Yhteensä aineisto koostuu 89 kirjoitelmasta, joiden sisältö vaihtelee kaunokirjallisen ja elämäkerrallisen tyylin välillä.

Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019 on aiemmin kerättyjen samankaltaisten kirjoitusaineistojen jatkumoa (Isola ym. 2006; Isola 2012). Vuoden 2019 aineiston vastaajat eivät liity aikaisempiin aineistoihin. Perusjoukkona aineiston keruussa olivat täysi-ikäiset suomalaiset, joilla on henkilökohtaisia kokemuksia köyhyydestä. (Turunen & Isola 2019.) Tämän tutkimuksen yhteydessä aineistoa on rajattu sen mukaan, nouseeko teksteissä esiin köyhyyden syyt. Kirjoituskilpailun tehtävänanto on ollut hyvin vapaamuotoinen, eikä osallistujia ole ohjattu erikseen kertomaan esimerkiksi oman köyhyyden alkamisesta. Tästä huolimatta hyvin suuressa osassa kirjoituksia kokemukset köyhyyden syistä tulivat ilmi ja aineisto rajautuikin lopulta 75 kirjoitelmaan.

4.3 Tutkimusetiikka

Tutkimuksen yhteydessä on aina oleellista huomioida tutkimuksen mahdolliset eettiset haasteet ja niiden vaikutukset tutkimukseen. Lisäksi tutkijan tulee tarkastella kriittisesti omaa tutkijapositioniaan suhteessa tutkimuksen kohteeseen. Tutkimukseen liittyvät eettiset kysymykset kulkevat mukana tutkimuksen jokaisessa vaiheessa. (Kuula 2011; TENK 2023.) Oman tutkimukseni eettiset haasteet liittyvät tutkittavien tavoitettavuuteen, tutkittavien haavoittuvaan asemaan, aineiston sukupuolittuneeseen luonteeseen sekä aineiston keruumenetelmiin. Kuten johdannossa jo tuodaan esiin, on marginaalisessa asemassa olevien henkilöiden tasapuolinen tavoitettavuus toisinaan haasteellista. Osallistuminen tämänkaltaiseen tutkimukseen vaatii erinäisiä kirjoittamisvälineitä, kuten tietokonetta. Kirjoittamiseen osallistuminen vaatii myös kykyä käyttää henkilökohtaisia resursseja, jotka saattavat olla puutteellisia kaikkein huonoimmassa asemassa olevilla. Tällöin on tiedostettava, että kerätty aineisto ei edusta tutkittavaa kohdettaan kokonaisvaltaisesti. Kaikissa kirjoituksissa ei ole ilmoitettu osallistujan sukupuolta, mutta yleisesti tarkasteltaessa on huomattavissa, että

suurempi osa kirjoittajista on naisia. Tämän myötä aineisto on sukupuolittuneesti jakautunut. Vaikka tässä kyseisessä tutkimuksessa ei tarkastella sukupuolen vaikutusta käsityksiin köyhyyden syistä, on asia hyvä tiedostaa.

Tutkimuksen kohteena oleva ihmisryhmän voidaan yleisesti ajatella olevan hyvin haavoittuvassa asemassa. Tällöin on erityisen tärkeää, ettei tutkimuksesta saa koitua minkäänlaista ylimääräistä haittaa tutkittavalle kohteelle (Kuula 2011, 62–64). Yksittäisten osallistujien anonymiteetti on suojattu aineistonkerääjien toimesta karkeistamalla aineistoa ja poistamalla kirjoittajiin viittaavat suorat tunnisteet (Turunen & Isola 2019). Koska kyseessä on valmis Tietoarkiston kautta saatava aineisto, on viralliset tahot varmistaneet osallistujien anonymiteetin sekä sen, että osallistujat esitetään kunnioittavasti. Valmiin aineiston myötä oma roolini tutkijana näyttäytyy neutraalina suhteessa aineiston keruuseen, jolloin tämän tutkimuksen intressit eivät ole voineet mitenkään vaikuttaa aineiston sisältöön.

Kirjoitusten yhteydessä jotkut osallistujat ovat kertoneet henkilökohtaisia tietoja kuten iän, ammatin tai asuinpaikan. Näitä tietoja ei raportoida tässä tutkimuksessa, koska ne eivät ole tutkimuksen kannalta merkittäviä. Kun jätetään tutkimuksen ulkopuolelle tiedot, jotka eivät ole tutkimuksen kannalta oleellisia, suojellaan entisestään tutkittavien yksityisyyttä (Kuula 2011, 75–95). Tässä tutkimuksessa käytettävän aineiston yhteydessä on oleellista pohtia myös aineiston keräämisen eettisyyttä. Kirjoituskilpailun mainonnassa ilmoitettiin, että paras kirjoitus voittaa rahapalkinnon. Tällöin on oleellista tiedostaa se mahdollisuus, että rahapalkinto on voinut vaikuttaa kirjoitettujen tekstien sisältöön tai niissä kerrottavien seikkojen totuudenmukaisuuteen. Lisäksi on hyvä pohtia, onko rahallisen palkinnon tarjoaminen eettisesti arveluttavaa, kun tutkimuskohteena on juuri rahanpuutteesta kärsivä ihmisryhmä.

4.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen pääasiallisena metodologisena viitekehyksenä toimii Virginia Braunin ja Victoria Clarken (esim. 2006; 2012; 2020) edelleen kehittämä temaattinen analyysi (*thematic analysis*). Tämän tutkimuksen yhteydessä temaattinen analyysi toimii siten, että erinäiset esiin nousseet köyhyyden syyt muodostavat yksittäisiä teemakokonaisuuksia. Temaattisella analyysillä tarkoitetaan tutkimusmenetelmää, jonka avulla laadullisesta aineistosta etsitään,

analysoidaan ja tulkitaan erinäisitä merkitysmalleja eli teemoja. Analyysimenetelmänä se ei kiinnity mihinkään tiettyyn ennalta määrättyyn teoreettiseen viitekehykseen, minkä vuoksi temaattisen analyysin käyttäminen on hyvin joustavaa. Temaattista analyysiä voidaan käyttää sekä essentiaalisena todellisuutta raportoivana, sosiaaliskonstruktivistisena tai kontekstuaalisena menetelmänä. Essentialistisessa ja realistisessa kontekstissa analyysin avulla esiin nostetaan tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden kokemuksia, merkityksiä ja käsityksiä todellisuudesta, menemättä syvempiin merkitysjärjestelmiin. (Braun & Clarke 2006) Tämän tutkimuksen yhteydessä metodologia hyödynnetään juuri realistisen todellisuuden rakentamisen hahmottamiseen. Braun ja Clarke (2006) korostavat teoreettisen viitekehyksen merkitystä tiedon ja todellisuuden tuottamisessa, minkä vuoksi onkin oleellista, että analyysissä tuodaan selkeästi ja läpinäkyvästi esiin tutkimuksen teoreettiset valinnat.

Temaattisessa analyysissä *teema* tuottaa datasta tutkimuskysymysten kannalta merkittävää tietoa ja koostuu datassa jatkuvasti toistuvista asiayhteyksistä. Vaikka toistuvuus on olennainen osa teeman muodostumista, ei ole olemassa tiettyä mitattavaa määritelmää sille, kuinka usein jonkin tarkasteltavan asian tulee toistua datassa, jotta voidaan puhua teemasta. Olennaisinta on tarkastella asiayhteyden tärkeyttä suhteessa kokonaistutkimukseen. Temaattisessa analyysissä aineistossa ilmenevät teemat voidaan tunnistaa kahdella ensisijaisella tavalla: induktiivisella tai teorialähtöisellä. Induktiivisessa eli aineistolähtöisessä temaattisessa analyysissä aineisto ei pyritä sovittamaan ennalta määrättyyn teoreettiseen viitekehykseen, vaan aineistoa tulkitaan mahdollisimman irrallisena analyttisistä ennakkokäsityksistä. Suhteutettuna aineistokeskeiseen analyysiin, teoreettislähtöistä temaattista analyysiä ohjaa enemmän aikaisempi tutkimus ja tietyt analyttiset mielenkiinnonkohteen. Teoreettisempi tapa tarjoaa yksityiskohtaisemman analyysin tietystä näkökulmasta, joka on valikoitunut jo tutkimuskysymyksiä asetettaessa. (Braun & Clarke 2006.) Tässä tutkimuksessa teemoittelu on toteutettu pääasiassa teoriakeskeisellä temaattisella analyysillä ja köyhyyden syiden ilmentämistä on havainnoitu suhteessa aikaisempiin käsityksiin köyhyyden syistä.

Temaattista analyysiä tehdessä tutkijan tulee tarkastella, millä “tasolla” aineiston teemoja tunnistetaan. Semanttisessa lähestymistavassa teemat tunnistetaan huomioimalla aineistossa ilmeneviä pintamerkityksiä eikä tutkija tällöin keskity muuhun kuin siihen, mitä tutkittavat ovat sanoneet tai kirjoittaneet. Latentin eli piilevän tason temaattinen analyysi menee tätä pidemmälle ja syventyy tunnistamaan taustalla olevia oletuksia, ideologioita sekä käsitekokonaisuuksia, jotka ovat muokanneet semanttista tasoa. (Braun & Clarke 2006.) Tämän

tutkimuksen aineistossa kirjoittajat ovat lähestyneet köyhyyttä hyvin vapaamuotoisesti eikä tehtävänanto ole ohjannut osallistujia pohtimaan erityisesti sitä, mikä on johtanut omaan köyhyyteen. Tämän vuoksi köyhyyden syyt ilmenevät teksteissä monimuotoisesti ja niiden tulkitseminen vaatii syvemmän tason tarkastelua. Tutkimuksessa teemoja on siis rakennettu myös tulkitsemalla kirjoitetun tiedon takana ilmeneviä taustamerkityksiä.

Kuvio 2. Temaattisen analyysin vaiheet (Braun & Clarke, 2006)

1. Aineistoon tutustuminen
2. Aineiston koodaaminen
3. Teemojen hahmottelu
4. Teemojen uudelleenkäsittely
  - luodaan temaattisia ”karttoja”
5. Nimetään valikoituneet teemat
6. Raportin kirjoittaminen

Temaattinen analyysi koostuu kuudesta keskeisestä vaiheesta (ks. kuvio 2), joista ensimmäisenä on huolellinen aineistoon tutustuminen. Tässä vaiheessa on oleellista paneutua aineistoon toiston kautta ja kirjoittaa muistiinpanoja – perusteellinen aineistoon tutustuminen luo tärkeän pohjan koko analyysin toteuttamiselle. Seuraavaksi aineistoa lähdetään koodittamaan. (Braun & Clarke 2006) Koodit ilmentävät aineistosta löytyviä peruselementtejä, jotka alkavat muodostua raaka-ainesta datasta tutkittavan ilmiön kannalta keskeisiksi seikoiksi. (Boyatzis 1998). Jos tutkimusote on teorialähtöisempi, toteutetaan koodausta keskeiset tutkimuskysymykset mielessä pitäen. Kolmannessa vaiheessa aineistosta löytyviä koodeja aletaan analysoida ja yhdistelemään mahdollisiksi teemakokonaisuuksiksi. Joistain koodeista muodostuu keskeisiä teemoja, toisista alateemoja ja osa koodeista hylätään tutkimuksen kannalta toissijaisina. Seuraavaksi siirrytään jalostamaan alustavia teemoja eteenpäin luomalla temaattisia ”karttoja”, joissa tarkastellaan teemakokonaisuuksien yhtenäisyyttä ja toimivuutta. Samalla tarkistetaan, onko kartoissa edustettuina kaikki ne merkitykset, jotka aineistosta on havaittavissa. Viidennessä vaiheessa määritellään analyysiä varten valikoituneet teemat ja käydään aineisto läpi kyseisten teemojen näkökulmasta. Jokaisesta yksittäisestä teemasta tulee kirjoittaa tarkka ja yksityiskohtainen analyysi. Viimeisessä vaiheessa kirjoitetaan tutkimusraportti, jonka sisällön tulee avata aineiston maailmaa ja vakuuttaa lukija analyysin pätevydestä kyseisen aiheen tutkimuksessa. (Braun & Clarke 2006.)

5 Analyysi

Analyysin ensimmäisessä vaiheessa käydään läpi kirjoituksissa esiin nousseet köyhyyden syiden teemat ja niihin liittyvät alakategoriat sekä tarkastellaan tarkemmin köyhyyden syiden ilmenemistä jokaisen yksittäisen teeman kohdalla. Analyysin toisessa vaiheessa käsitellään tarkemmin köyhyyden rakentumisen prosessia osallistujien köyhyyskokemuksissa ja kartoitetaan eri köyhyyden syiden teemojen välistä suhdetta.

5.1 Köyhyyden syiden teemat

Köyhyyskokemuksia koskevista kirjoituksista on eriteltävissä erityyppisiä teemoja köyhyyden syistä. Näihin liittyvän temaattisen analyysin ensimmäiset tulokset on tiivistetty taulukkoon 2. Temaattisen analyysin teoreettisena perustana hyödynnettiin köyhyyden syitä koskevia aiempia jaotteluita yhtäältä sisäisiin ja ulkoisiin, kolmijakoa individualistinen-fatalistinen-rakenteellinen (Feagin 1975) sekä erityisesti Wim van Oorschotin ja Loek Halmanin (2000) nelijakoa, jossa yhdistyy edellä mainitut jaottelut (ks. luku 3.1.). Taulukosta ilmenee aineistosta nousseet pääteemat, niiden alaisuudessa olevat alakategoriat sekä se, kuinka monessa kirjoituksessa yksittäinen teema on mainittu. Alakategorioiden luettelo on toteutettu niin, että ylimpänä on useimmiten mainittu alateema ja alimpana vähiten kirjoituksissa esiin noussut kategoria.

Analyysista nousee esiin viisi pääteemaa, jotka ovat pitkälti linjassa aiempien köyhyyden syitä koskevien jaottelujen kanssa. Kaikki neljä van Oorschotin ja Halmanin (2000) erittelemään teemaa nousevat myös suomalaisia köyhyyskokemuksia koskevista kirjoituksista. Yksilölliseen kohtaloon viittaava teema on nimetty yksilöstä riippumattomaksi fatalistiseksi syyksi. Nämä ovat myös määrällisen sisällön erittelyn perusteella kirjoituksista useimmin nousevia syitä köyhyyden taustalla. Useissa kirjoituksissa nousevat esiin myös yksilön käyttäytymisen ulkopuoliset institutionaaliset ja poliittiset rakenteelliset tekijät, jotka vastaavat pitkälti van Oorschotin ja Halmanin sosiaalinen syytös -kategoriaa. Yksilön omaa käyttäytymistä syyttävä selitys, samoin kuin sosiaaliseen kohtaloon viittaavat yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät nousevat sen sijaan köyhyyskokemuksia koskevissa kirjoituksissa huomattavasti harvemmin esiin. Selkein ero aiempiin, pitkälti empiirisiin, köyhyyden syitä koskeviin kategorisointeihin (Feagin 1972; Feather 1974; van Oorschot & Halman 2000) on se, että ylisukupolvinen köyhyys

ja omaksuttu köyhyyden kulttuuri nousee melko selvästi omaksi kategoriakseen. Näin ollen köyhyyden kulttuuriset selitykset (Lewis 1974; Mead 1992) näyttävät saavan niin ikään tukea.

Taulukko 2. Köyhyyden syiden teemat.

Teema	Mainintojen N	Alakategoriat
<i>Yksilöstä riippumattomat fatalistiset tekijät</i>	57	<ul style="list-style-type: none"> • Sairaus • Epäsuotuisa sosiaalinen suhde • Työpaikan menettäminen • Läheisen kuolema • Rikoksen uhriksi joutuminen • Asunnon menettäminen
<i>Institutionaaliset ja poliittiset rakenteelliset tekijät</i>	47	<ul style="list-style-type: none"> • Toimimaton sosiaaliturvajärjestelmä • Toimimaton julkinen terveydenhuolto • Ei omaa koulutusta vastaavaa työtä • Suorituskeskeinen ihmiskuva • Epäsuotuisat poliittiset linjaukset • Alhainen palkkataso • Ikäsyrojintä
<i>Ylisukupolvinen köyhyys ja omaksuttu köyhyyden kulttuuri</i>	21	<ul style="list-style-type: none"> • Köyhä lapsuus ja kasvuympäristö
<i>Yksilön oma syy</i>	9	<ul style="list-style-type: none"> • Tietoiset elämänvalinnat • Holtiton rahankäyttö
<i>Yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät</i>	7	<ul style="list-style-type: none"> • 1990-luvun lama • 2000-luvun talouskriisi • yleinen globaali taloustilanne

Yksilöstä riippumattomissa fatalistisissa tekijöissä korostuvat kohtalolliset kokemukset ja tapahtumaketjut, joihin yksilö ei ole voinut itse vaikuttaa: ”*Minä en ole kuitenkaan sairastumistani tai elämäni valinnut, vaan kaikki on ollut surkeiden sattumien summaa*” (kirjoitus 34). Kun tarkasteltiin tarkemmin erilaisia fatalistisia tekijöitä, sairastuminen ja sairaudet olivat useimmin esiin noussut köyhyyttä selittävä tekijä. Näitä saattavat olla esimerkiksi pitkäaikaissairaudet, mielenterveys sairaudet, lapsen tai jonkun muun läheisen sairastuminen, työuupumus sekä päihde- ja peliriippuvuudet. Erityisesti pitkäaikaissairauksien rooli nousi esiin toimeentuloon vaikuttaneista negatiivisista tapahtumaketjuista puhuttaessa.

”En olisi uskonut, että minulle voisi käydä niin. Sairastumiseni ajaisi minut köyhyyteen, ja köyhyteni lopulta omasta kodista luopumiseen.”

Kirjoitus 27

”Jossain vaiheessa alkoivat suuremmat ongelmat terveyteni kanssa ja parin vuoden rasittavan tutkimusrumban jälkeen sain sairaudelleni nimen, mutta lääkäri kirjoitti todistukseen, että ”lääkinnällisin toimenpitein ei enää työkykyä palautettavissa” ja lopulta sain työkyvyttömyyseläkkeen alle 50-vuotiaana.”

Kirjoitus 56

”Pikkuhiljaa ja monen syyn ja seurauksen kautta. Se melko tavallinen tarina eli terveys meni ja sitten toimeentulolokin.”

Kirjoitus 83

Kuten edellä mainitusta sitaateista havaitaan, sairaus ei johda huono-osaisuuteen välittömästi vaan kyse on usein prosessista tai pidempiaikaisista epäonnistista tapahtumaketjuista. Fyysiset pitkäaikaissairaudet vaikuttivat olennaisesti osallistujien työkykyyn, johtaen yleensä pitkien sairaslomakierteiden kautta lopulta työkyvyttömyyteen, josta seurasi toimeentulon jääminen sosiaaliturvaetuuksien varaan. Työkykyyn vaikuttavien pitkäaikaissairaiden henkilöiden kohdalla eläminen yhteiskunnallisten tukien varassa onkin usein ainoa vaihtoehto (Eskelinen & Sironen 2017). Toinen kirjoituksissa korostunut terveyteen liittyvä fatalistinen tekijä oli erinäiset mielenterveydelliset ongelmat ja sairaudet. Kyseinen havainto ei ole kovin yllättävä, sillä mielenterveysongelmien määrä yhteiskunnan marginaalissa olevien keskuudessa on suuri, ja ne ovat esimerkiksi yksi keskeisimmistä työkyvyttömyyseläkkeiden piiriin johtavista sairauksista (Salonen 2020).

Yksilöstä riippumattomien fatalististen tekijöiden sisällä myös epäsuotuisat sosiaaliset suhteet linkittyivät oleellisesti kokemuksiin oman köyhyyden synnystä. Tällaisia epäsuotuisia sosiaalisia suhteita olivat esimerkiksi vahingollinen parisuhde tai avioliitto ja niistä seurannut ero. Aikaisempi tutkimus onkin osoittanut, että avioero vaikuttaa negatiivisesti taloudelliseen tilanteeseen erityisesti niiden naisten kohdalla, jotka ovat lähivanhemman roolissa tai ovat jääneet yksinhuoltajiksi (Airio 2010). Muutama osallistuja oli kohdannut myös vakaavaa koulu- ja työpaikkakiusaamista. Joskus perheenjäsenen harjoittama henkinen väkivalta tai laiminlyönti oli vaikuttanut yksilön elämään erittäin negatiivisesti ja näin altistanut köyhyydelle.

Vahingollisen parisuhteen ja eron vaikutus korostui erityisesti silloin, kun eron seurauksena kirjoittaja oli jäänyt yksinhuoltajaksi. Vaikka itse yksinhuoltajuus ja siihen liittyvät taloudelliset haasteet selittivätkin yleensä kirjoittajien ajautumista köyhyyteen, tuotiin kirjoituksissa usein esiin kyseiseen tilanteeseen johtanut fatalistinen tekijä eli vahingollinen sosiaalinen suhde ja siitä seurannut ero.

”Elämäni köyhänä yksinhuoltajana sekä omaishoitajana alkoi erottuani noin kuusi vuotta sitten. Silloin minulla asui kaksi teiniä ja pikkukoululainen kotona, toinen teini on kroonisesti sairas ja tarvitsee erityistä huomattavaa tukea jokapäiväisessä elämässään. Olen tehnyt omaishoitajasopimuksen jonka johdosta en voi tehdä työtä kodin ulkopuolella. Erotessani minulle jäi perheen kulutusluotot ja vipit yli 20 000 euroa yhteensä --.”

Kirjoitus 46

Monien kirjoitusten kohdalla oli huomattavissa, että yksi henkilö oli kohdannut elämänsä aikana useampia eri fatalistisia tekijöitä, jotka olivat joko yhteydessä toisiinsa, tai ilmenivät täysin irrallaan toisistaan. Esimerkiksi edellä olevasta lainauksesta käy ilmi, että osallistuja oli kohdannut avioeron ja hänellä on kroonisesti sairas lapsi. Molemmat ovat toisistaan riippumattomia fatalistisia tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet kirjoittajan taloudelliseen selviytymiseen. Muissa kirjoituksissa nousi esiin esimerkiksi tilanteita, joissa koulukiusaaminen tai väkivaltainen perheymäristö oli edesauttanut mielenterveysongelmien kuten masennuksen tai ahdistuksen syntyä. Näissä tapauksissa eri fatalistisilla tekijöillä on ollut selvä yhteys. Erinäiset sairauksiin ja sairastumiseen liittyvät tekijät sekä epäsuotuisat sosiaaliset suhteet olivat selkeästi kaikista useimmiten teksteissä esiin nousseet yksilöstä riippumattomien fatalististen tekijöiden alakategoriat. Näiden lisäksi teksteissä mainittiin työpaikan ja asunnon menettäminen, läheisen kuoleman vaikutukset sekä rikoksen uhriksi joutuminen.

Toiseksi yleisin kirjoituksissa toistuva köyhyyden syiden teema oli institutionaaliset ja poliittiset rakenteelliset tekijät, joiden yhteydessä esiin nousi erityisesti yleinen tyytymättömyys suomalaisen sosiaaliturvajärjestelmään ja sen toimivuuteen (ks. myös Niemelä 2011). Moni koki vaikeuksien syntyvän jo sosiaalietuuksien hakemisen monimutkaisuudesta sekä mielivaltaisuudesta, joka esimerkiksi Kansaneläkelaitoksen kaltaisella instituutiolla oli päättää yksilöiden elämästä.

”En jaksa uskoa, että taloudellinen tasapainoni on pysyvää, riippuvuus Kelan päätöksistä pitää minut alati varpaillaan, Pelkään, että teen jonkin virhelaskelman ja pienieleisen arkeni hallinta keikkaa sitten siitä taas.”

Kirjoitus 69

”Kelan sivuilta yrität löytää tietoa, täytät hakemuksia, teet selvityksiä, odotat. Laina, jonka työssä ollessa olisi helposti voinut suorittaa, erääntyy. Pitää valita, ostaako ruokaa vai maksaako vuokran. Lopulta vuokra on kaksi kuukautta myöhässä. Sosiaalitoimisto ilmoittaa, ettei voi auttaa, koska häätö ei ole vielä tullut.”

Kirjoitus 70

Useissa kirjoituksissa nousi esiin myös kokemus siitä, että sosiaalihuollosta ei saatu riittävää apua tai saatu apu oli tehotonta. Apua joutui joskus jopa anelemaan, jolloin oma olo koettiin hyvin nöyryytetyksi. Laajamittaiset negatiiviset kokemukset sosiaalietuuksien ja sosiaalihuollon toimimattomuudesta liittyivät selvästi kirjoittajien tunteeseen siitä, että heitä ei kohdata tasavertaisina yhteiskunnan jäseninä eikä saatavilla ole sellaista tukea, jonka avulla omaa elämänlaatua pystyttäisiin parantamaan (ks. esim. Roivainen ym. 2011). Tämä korostui myös tyytymättömyytenä suhteessa julkiseen terveydenhuoltoon. Erityisesti kirjoituksissa kritisoitiin julkista mielenterveyshoitoa sekä hoidon vaikeaa saatavuutta ja terapiapalveluiden korkeaa hintaa. Kirjoituksissa saatettiin todeta, että kalliiden mielenterveyshoitomaksujen vuoksi kirjoittaja oli ajautunut taloudellisiin ongelmiin (kirjoitus 12) tai kirjoittaja on kokenut tarvitsevansa terapiaa jo pidemmän aikaa, mutta riittävään apuun ei ole ollut varaa (kirjoitus 4). Kirjoitusten perusteella tarjolla olevien mielenterveyspalvelujen ei yleisesti koeta auttavan tai edistävän suomalaisten hyvinvointia.

Kokemukset köyhyyttä aiheuttavista rakenteellisista ja institutionaalisista tekijöistä liittyivät kirjoituksissa usein työmarkkinoiden ajankohtaiseen tilaan. Yksi keskeisin omaa työttömyyttä selittävä tekijä oli kokemus siitä, että tarjolla ei ollut omaa koulutusta vastaavaa työtä.

”Opiskelijana sitä jotenkin uskoi/toivoi, että akateemisella koulutuksella saisi töitä. -- Filosofian maisteri saattaa kuulostaa hienolta. Paperilla. Welcome to the real life.”

Kirjoitus 82

Teksteissä ilmeneviä kokemuksia omaa koulutusalaan vastaavien työpaikkojen puuttumisesta voidaan tarkastella rakenteista johtuvana tekijänä soveltamalla David Calnitskyn (2018) pohdintaa rakenteiden ja koulutuksen välisestä yhteydestä. Artikkelissaan Calnitsky kirjoittaa köyhyydestä irtautumisesta kouluttautumisen ja siten paremman työpaikan saamisen kautta – tai ennemminkin siitä, miten tämä ei ole mahdollista kaikkien kohdalla. Calnitsky puhuu köyhyyden ja hyvien työpaikkojen ”tyhjiä paikoista” yhteiskunnallisessa rakenteessa. Hän esittelee esimerkkinä tilanteen, jossa tarjolla on kuvitteellisesti kahdeksan työllistävää yhteiskunnallista olemisen paikkaa ja kaksi köyhyyteen johtavaa. Vaikka koulutustaso yleisesti nouseekin, saa kymmenestä henkilöstä kahdeksan työpaikan ja kaksi ei. Kilpailu rajoitetuista työpaikoista siis kiristyy, ja sekä kilpailun voittajat että häviäjät omaavat paremmat koulutusvalmiudet; kuitenkin kilpailun voittajat sijoitetaan edelleen saatavilla oleviin työpaikkoihin ja häviäjät köyhyyteen. (Calnitsky 2018) Hypoteettisesti voitaisiin siis ajatella, että osa kirjoittajista on köyhiä, koska vallitsevien rakenteiden takia jonkun täytyy olla köyhä. Yksinkertaistetusti sanottuna osallistujat kokevat, etteivät yhteiskunnan tarjoamat koulutusmahdollisuudet vastaa tarjolla olevia työllisyysmahdollisuuksia. Näissä tilanteissa syiden nähdään olevan selvästi enemmän juuri rakenteissa, kuin esimerkiksi siinä, mille alalle yksilö on valinnut kouluttautua.

Muita kirjoituksissa esiin tulleita työelämään liittyviä tekijöitä olivat kokemukset ikä syrjinnästä työmarkkinoilla sekä liian alhainen palkkataso, joka ei riittänyt ylläpitämään elämää köyhyysrajan yläpuolella. Kirjoituksissa korostui myös vahva kritiikki sekä poliittisia päättäjiä että yleisiä poliittisia säädöksiä kohtaan. Osa kirjoittajista koki, että tiettyjen säädösten vuoksi yksilön oli vaikeaa saada muutettua elämäntilannettaan. Varsinkin joidenkin pitkäaikaissairaiden kokemus oli, että suomalainen työeläkejärjestelmä ja siihen liittyvät linjaukset johtivat loppuelämän köyhyyskierteeseen. (esim. kirjoitukset 9, 24 ja 76) Näissä kirjoituksissa korostui köyhyyden syiden monikerroksisuus, jossa erityisesti rakenteet syvensivät köyhyyttä ja vaikeuttivat siitä irtautumista – havainto, johon palataan tarkemmin seuraavassa alaluvussa.

Lisäksi kirjoituksissa ilmeni kokonaisvaltaisia näkemyksiä vallitsevan yhteiskunnallisen ihmiskuvan vaikutuksista yksilön köyhyyteen. Esimerkiksi koettiin, että ”*En ollut enää hyvä tyyppi, kun en uhrannut itseäni tehokkuuden alttarille, joidenkin silmissä olin muuttunut luovuttajaksi, suoraan loiseksi*” (kirjoitus 27). Tämänkaltaisissa kirjoituksissa nousi esiin

ihmisten kokemus tietyn elintason savuttamattomuudesta, koska he eivät sovi vallitsevien rakenteiden luomaan muottiin.

Kuten edellä mainittiin ylisukupolvisen köyhyyteen sekä omaksuttuun köyhyyden kulttuuriin liittyvät tekijät nousivat köyhyyskirjoituksissa selvästi omaksi kategoriakseen. Kaikkien kirjoitusten kohdalla kyse oli yleisesti köyhään lapsuuteen ja kasvuympäristöön liittyvistä kokemuksista. Teksteissä ei välttämättä suoraan todeta, että kirjoittaja kokisi köyhyyden suoranaisesti periytyneen, mutta asian mainitsemisen perusteella voidaan tulkita kirjoittajan ajatelleen sen vaikuttaneen omaan tilanteeseen nykypäivänä. Useimmissa kirjoituksissa ylisukupolvisen köyhyyden vaikutukset yhdistyvät omaan elämäntilanteeseen ja niissä tunnustetaan kasvuympäristössä opitut tai oppimatta jääneet toimintatavat.

”Kuten jotkut sairaudet, luonteenpiirteet tai hörökorvat, voi köyhyyskin olla sukupolvelta toiselle periytyvä asia. Geeneissä en kuitenkaan usko köyhyyden piilevän, vaan siinä, mitä on lapsuudessa kokenut ja oppinut vanhemmiltaan. Kun köyhyys muodostuu osaksi identiteettiä, ihminen voi syrjäytyä ja uskoa, ettei hänestä ole työelämään.”

Kirjoitus 01

”Tiedostan, että arkipäiväinen köyhyyteni perustuu osin menneisyyteen, jopa aikaan ennen syntymääni ja tulee näin ollen ilmi minussa osittain myös alitajuisena ja tiedostomattomana käyttäytymisenä.”

Kirjoitus 26

”Vaikka elämässäni on tälläkin hetkellä käynnissä yhteiskuntatieteistä tuttu käsite, sosiaalisen liikkuvuuden ilmiö (ja erityisesti hierarkian huipun suuntaan), köyhyys ikään kuin asuu edelleen minussa. Se kummittelee vanhoina elettyinä muistoina ja kokemuksina, sekä toimii kokemusten myötä merkittävänä hiljaisena tieto- ja osaamisvarantona arjessa sekä opinnoissani.”

Kirjoitus 18

Ylemmässä lainauksesta on huomattavissa, miten kokonaisvaltaisesti lapsuusympäristön köyhyyskokemukset voivat vaikuttaa yksilön minäkuvaan ja siten elämään yleisesti. Vaikka yksilö ei eläisikään enää konkreettisesti köyhyydessä, ei omaksuttu köyhyyden identiteetti

välttämättä poistu mihinkään. Ylisukupolvisella köyhyydellä on siten merkittävä vaikutus, kun tarkastellaan yksilöiden kokemuksia oman köyhyyden synnystä. Lapsuusympäristön vaikutukset näkyvät yksilön kaikissa elämänvaiheissa ja monet kokemukset liittyvät erityisesti kuulumattomuuden tunteeseen suhteessa muihin (ks. esim. Duncan & Brooks-Gunn 1997). Kirjoittajat olivat omaksuneet tietynlaisen köyhyyskulttuurin, joka erotti heidät keskiluokkaisesta valtakulttuurista (ks. luku 3.1). Eroavaisuudet suhteessa muihin konkretisoituivat lapsuudenystävien luona kyläilleissä sekä todellisuuskäsityksissä ja tavoissa nähdä oma itsensä. Kirjoituksissa ilmeni, miten kavereilla oli sellaisia vaatteita tai tavaroita, joihin itsellä ei olisi koskaan ollut varaa – leluja, joilla ei osattu leikkiä, koska ne tuntuivat vierailta (kirjoitus 78). Muut ikätoverit eivät välttämättä tienneet, mitä vähävaraisuus tarkoitti, vaikka itselle se oli arkipäivää (kirjoitus 31) Joissain tapauksissa ero itsen ja muiden välillä oli niin merkittävä, että lopulta kirjoittaja jäi yksin, koska tällä ei ollut mitään yhteistä muiden lasten kanssa (kirjoitukset 26 ja 31).

Lapsuudessa opittu vaatimattomuus, kokemus omasta huonommuudesta ja puutteelliseksi kehittyneet vuorovaikutustaidot vaikuttivat myöhemmissä elämänvaiheissa kykyyn toimia ja pärjätä opiskelu- ja työmaailmassa (ks. myös esim. Aaltonen ym. 2018; Kekäläinen ym. 2022). Esimerkiksi useampi kirjoittaja kokee, että ei ollut hakenut korkeakouluihin, koska perhepiirissä ei kannustettu opiskeluun (kirjoitukset 1, 10, 25 ja 56). Kyseisten kokemusten voidaan nähdä linkittyvän köyhyyden kulttuuriin liittyviin toimintatapoihin, jotka sisäistettyään yksilö ei välttämättä osaa tarttua tarjolla oleviin elämänlaatua parantaviin mahdollisuuksiin (Lewis 1974). Eräs kirjoittaja taas kertoo kuinka hän ei ollut koskaan aikaisemmin tuntenut olevansa niin väärässä paikassa, kun saapuessaan ensimmäistä kertaa yliopistoon (kirjoitus 18). Yliopisto edusti hänelle täysin vastakkaista maailmaa kuin mihin hän oli itse tottunut. Köyhä kasvuympäristö on vaikuttanut kirjoittajien itsetuntoon niin, että työmaailmassa ei ole osattu vaatia parempaa palkkaa tai henkilö on tyytynyt huonopalkkaiseen työhön, koska riskien ottamista on vältelty viimeiseen asti.

Köyhyyskulttuurin omaksumisen ja kuulumattomuuden tunteiden yhteydessä kirjoituksissa ilmenee empatiakuiluja köyhäksi itsensä kokevien ja muiden välillä (Trout 2009). Kirjoituksissa nousee esiin, miten kirjoittajien köyhissä perhepiireissä suhtauduttiin paremmin toimeentuleviin. Esimerkiksi erään kirjoittajan äiti oli aina kieltänyt häntä leikkimästä omakotitalossa asuvien ”*rikkaiden penikoiden*” kanssa (kirjoitus 50). Tässä ilmenee selvästi se, kuinka parempituloiset koettiin ihmisryhmäksi, jonka seuraa tuli välttää. Sosiaalinen

empatiakuilu köyhien ja muiden välillä tuli esiin myös siinä, miten kirjoittajat kokivat muiden ajattelevan köyhistä yleisesti. Muutamassa kirjoituksessa ilmeni, että osallistujat kokivat ympäröivän yhteiskunnan syyttävän köyhiä itseään heidän köyhyydestään.

”Koen päivittäin kauhua köyhiin ja vähäosaisiin kohdistuvasta diskurssista, jota viime vuosina aina vain enemmän on käyty. Empatiakyky tuntuu olevan katoava ominaisuus yhteiskunnassa ja on täysin hyväksyttävää syyttää köyhää väestöä laiskuudesta, vastuuttomuudesta ja valtion talouden musertamisesta.”

Kirjoitus 31

”Nyt vallalla on kokoomuslainen narratiivi siitä kuinka kaikki työttömät ovat työttöminä koska tuet ovat niin hyvät (mitä kertoo tarjotusta palkasta se jos nykyiset tuet todella ovat paremmat?), koska ne ovat laiskoja, koska niillä ei ole itsekuria, taitoa, kykyä ottaa itseään niskasta kiinni, koska ne eivät halua tehdä töitä, koska ne haluavat olla loisia.”

Kirjoitus 77

Osalla kirjoittajista on vahva kokemus siitä, että ympäröivä yhteiskunta vierittää vastuuta köyhille. Tämä on mielenkiintoinen huomio, sillä aikaisemmat yleisiä käsityksiä köyhyyden syistä kartoittaneet tutkimukset ovat osoittaneet, että Suomessa köyhyys nähdään pääasiallisesti johtuvan yksilöstä irrallisista tekijöistä (Niemelä 2007; Forma ym. 2007). Köyhien kokemukset heihin kohdistetuista mielipiteistä ja aikaisempien tutkimustulosten ristiriitaisuus voikin olla osoitus juuri köyhien ja muiden yhteiskuntaryhmien välisestä sosiaalisesta kuilusta, joka ylläpitää vääristyneitä näkemyksiä siitä, miten muut yhteiskuntaryhmät suhtautuvat köyhiin. Toisaalta aikaisempi tutkimus on myös osoittanut, että Suomessa kannatetaan yksilöä syyttäviä näkemyksiä enemmän kuin esimerkiksi muissa Pohjoismaissa (Niemelä 2007). Eli kirjoituksissa esiin tulleita kokemuksia ei voida pitää täysin irrallisina aikaisempien tutkimusten tuloksista.

Kirjoituksissa köyhyyden syiden teemoista vähiten esiin nousivat yksilön oma syy sekä yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät. Niissäkin teksteissä, joissa osallistujat mainitsivat esimerkiksi oman toiminnan vaikutuksen köyhyyteen, toivat he yleensä aina esiin myös jonkin toisen tekijän kuten rakenteiden roolin. Ainoana poikkeuksena tähän oli kirjoitus, jossa

kirjoittaja pitää pääasiassa vain omia henkilökohtaisia valintojaan ja päätöksiään syinä sille, miksi hän on tänä päivänä köyhä (kirjoitus 51). Yleisesti tarkasteltuna köyhät eivät kuitenkaan koe olevansa yksin vastuussa omasta köyhyydestään. Tulos oli hyvin odotettava, sillä se on linjassa aikaisempien köyhyyden syitä käsittelevien tutkimusten kanssa. Yhteiskunnan huono-osaisimmat ja sosiaalietuuksien piiriin kuuluvat kannattavat vähiten yksilökeskeisiä köyhyyden syitä ja eniten yksilöstä irrallisia tekijöitä kuten rakenteita (esim. Bullock 1999). Kirjoitusten perusteella oman toiminnan vaikutukset köyhyyteen liittyivät yleensä elämänvalintoihin tai holtittomaan rahankäyttöön. Elämänvalinnat olivat joko tietoisia huonoon taloudelliseen tilanteeseen johtavia päätöksiä kuten kouluttautuminen epävakaa alalle (esim. kirjoitukset 11 ja 74), tai kohtalokkaita valintoja, joiden vaikutus on ymmärretty myöhemmin. (esim. kirjoitukset 22 ja 63) Holtittoman rahankäytön yhteydessä kirjoittajat tiedostivat toimineensa niin, että rahankäyttöön liittyneet valinnat olivat johtaneet velkaantumiseen tai muuten vaikeaan taloudelliseen tilanteeseen (kirjoitukset 5 ja 16).

Yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät mainittiin vain muutamassa kirjoituksessa. Useimmiten maininnoissa nousi esiin 1990-luvun lama ja sen vaikutukset erityisesti lapsuudenkodin taloudelliseen tilanteeseen. Lamasta seuranneella taloudellisella ahdingolla ja lapsuuden köyhyyskokemuksilla olikin selvä yhteys. Näissä tilanteissa yhteiskunnallinen fatalistinen tekijä oli enemminkin arkea muuttava elementti, josta seurasi alttius muille köyhyyttä aiheuttaville tekijöille.

”Lapsuudessani koettu köyhyys sijoittuu ajallisesti 1990 luvun alkupuoliskosta aina 2000 – luvun alkuun, missä suuri lama koetteli työlaisperheen taloudellista pääomaa arkea ja itsetuntoa.”

Kirjoitus 18

Muutkin kirjoituksissa ilmenevät yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät liittyivät globaaleihin taloudellisiin muutoksiin ja kirjoituksissa mainittiin esimerkiksi 2000-luvun finanssikriisi ja yleisesti heikentynyt globaali taloustilanne. Yhteiskunnallisten fatalististen tekijöiden vähäinen mainintojen määrä voi johtua muun muassa siitä, että ne ovat ilmiöinä melko abstrakteja ja irrallisia yksilön omasta arkipäiväisestä kokemusmaailmasta. Syyt omaan köyhyyteen saatetaan helpommin löytää konkreettisimmista henkilökohtaisista kokemuksista kuin abstrakteista yhteiskunnallisista rakenteellisista tai taloudellisista muutoksista.

5.2 Syiden kerroksellisuus

Tämän tutkimuksen yksi keskeisimmistä tuloksista on havainto köyhyyden syiden monikerrostumisesta köyhien henkilökohtaisissa köyhyyskokemuksissa. Usein köyhyyden yhteydessä puhutaan huono-osaisuuden kierteestä, jossa elämään negatiivisesti vaikuttavat tekijät kasautuvat ja yksi tekijä altistaa toiselle (esim. Heikkilä 1990; Ritakallio 1991; Saari 2015; 2020). Tämä samankaltainen ilmiö on havaittavissa, kun tarkastellaan köyhien itsensä kokemuksia köyhyyden syistä. Tulokset osoittavat, että köyhyyden syyt ovat selkeästi kerrostuneita ja yhden henkilön kohdalla on havaittavissa useampia tekijöitä, jotka altistavat yksilöä köyhyydelle. Köyhyyden syitä tarkasteltaessa kirjoituksista oli havaittavissa usein erikseen omaa köyhyyttä selittävä pohjasyy sekä köyhyyttä syventävä tekijä tai tekijöitä. Köyhyyden syiden teoreettisen viitekehyksen perusteella luokitellut teemat näyttäytyivät joko enemmän köyhyyttä synnyttävinä tai syventävinä (ks. taulukko 3).

Taulukko 3. Köyhyyden pohjasyyt sekä köyhyyttä syventävät tekijät

Köyhyyttä aiheuttavat tekijät	Mainintojen N Pohjasyy	Mainintojen N Köyhyyttä syventävä tekijä
<i>Yksilöstä riippumattomat fatalistiset tekijät</i>	44	13
<i>Institutionaaliset ja poliittiset rakenteelliset tekijät</i>	9	36
<i>Ylisukupolvinen köyhyys ja omaksuttu köyhyyden kulttuuri</i>	14	7
<i>Yksilön oma syy</i>	3	6
<i>Yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät</i>	4	3

Taulukosta 3 on huomattavissa, että erityisesti yksilöstä riippumattomat fatalistiset tekijät sekä ylisukupolvinen köyhyys ja omaksuttu köyhyyden kulttuuri ilmenivät teksteissä köyhyyttä

synnyttävinä pohjasyinä muita tekijöitä useammin. Yksilöstä riippumattomien fatalististen tekijöiden yhteydessä kirjoituksissa saatettiin mainita hyvin selkeästi, että köyhyys alkoi juuri esimerkiksi sairastumisen (esim. kirjoitukset 9, 20 ja 24) tai eron myötä (esim. kirjoitukset 10 ja 36). Lapsuudessa omaksutun köyhyyden rooli köyhyyskierteen laukaisevana tekijänä ilmenee hyvin erään osallistujan tekstissä, jossa hän toteaa, että ”*köyhyys astui elämäni tai minä köyhyyteen jo sillä hetkellä kun minä parkaisin ensi kerran äneen.*” (kirjoitus 30). Kyseisillä tekijöillä on ollut selvästi merkittävä rooli nimenomaan kirjoittajien köyhyyden alkuvaiheissa. Usein näissä tapauksissa köyhyyttä aiheuttavien pohjasyiden lisäksi kirjoittajat mainitsevat myös muita tekijöitä, jotka ovat edesauttaneet köyhyyden pitkittymistä ja syventymistä. Monissa kirjoituksissa nämä köyhyyttä syventävät syyt olivat rakenteellisia tekijöitä.

Taulukosta 3 onkin huomattavissa, että jopa kolme neljäsosaa rakenteellisiin tekijöihin liittyvistä maininnoista ilmeni kirjoituksissa nimenomaan köyhyyttä syventävinä tekijöinä. Näissä kirjoituksissa oli tulkittavissa jo jokin muu köyhyyskierteen laukaissut tekijä, jonka vaikutuksia rakenteelliset tekijät lisäsivät. Esimerkiksi fatalististen syiden kuten fyysisten pitkäaikaissairauksien ja mielenterveysongelmien negatiivisten vaikutusten koettiin yhdistyvät yhteiskunnan rakenteellisiin puutteisiin.

”Olisin tarvinnut tuossa vaiheessa terapiaa, mutta mistäpä rahat siihen saisin.”

Kirjoitus 4

”Tässä onkin se suurin porsaanreikä, johon olen tipahtanut. Kykene osa-aikatyöhön, joten minun pitäisi saada osa-aikaeläkettä. Mutta sepä kertyykin työeläkkeestä, jota tällaisella lapsesta asti vajaakuntoisella ei ole paljoa kertynyt.”

Kirjoitus 9

”Olen näin myöhemmällä iällä miettinyt, että jos asioihin olisi puututtu riittävän nuorena, jo lapsena, tai ensimmäisellä, toisella, kolmannella tai edes kymmenennellä kerralla kun hain apua, tilanteeni ei taatusti olisi päässyt näin pahaksi.”

Kirjoitus 19

”Mikäli palvelut olisivat olleet ammattimaisia olisi moni näistä jäänyt kokematta.”

Kirjoitus 64

Rakenteellisten tekijöiden nouseminen esiin kirjoituksissa on yhteydessä aikaisempiin köyhyyden syitä kartoittaviin tutkimuksiin, joissa alimpaan tuloluokkaan kuuluvat henkilöt kannattavat kaikista tarkasteluryhmistä useimmiten rakenteellisia syitä köyhyyden selittämisessä (esim. Bullock 1999). Rakenteellisten tekijöiden rooli näyttyy tämän tutkimuksen yhteydessä kuitenkin enemmän juuri köyhyyttä ylläpitävänä kuin sitä aiheuttavana tekijänä. Toki joukossa oli myös kirjoituksia, joissa rakenteelliset tekijät olivat tulkittavissa kirjoittajan köyhyyden pohjasyynä. Nämä kirjoitukset olivat juuri niitä, joissa kerrottiin työpaikan menettämisestä tai siitä, ettei oman alan töitä ollut riittävästi tarjolla (esim. kirjoitukset 28, 37 ja 75).

Jokaisen köyhyyden syiden teema kohdalla oli mainintoja teeman luonteesta sekä köyhyyttä aiheuttavana että syventävänä tekijänä. Kaksi kolmasosaa kirjoituksista sisälsi mainintoja useammasta kuin yhdestä köyhyyden syiden teemasta ja joissain kirjoituksissa saattoi olla mainintoja jopa kolmesta tai useammasta eri köyhyyden teemoihin luokiteltavasta tekijästä. Yhdessä teksteistä kirjoittajan köyhyys alkoi lapsuudessa, jolloin perheen taloudellinen tilanne oli heikentynyt 1990-luvun laman seurauksena. Myöhemmässä vaiheessa elämäänsä kirjoittaja oli sairastunut vakavaan masennukseen, josta seurasi haasteita monella elämän osa-alueella. Kirjoittaja kritisoi myös vallitsevaa yhteiskuntajärjestystä ja toteaa tekstin kirjoituksen viimeisessä lauseessa, että *”-- uusliberalismi ylipäänsä pitäisi kieltää” ...no, aina voi toivoa.”* (kirjoitus 77). Kirjoittajan kokemuksissa on havaittavissa selkeä köyhyyden syiden kerrostuminen; köyhät ja haasteelliset lapsuuden olosuhteet olivat altistaneet mielenterveydellisten ongelmien synnylle, ja sitä myötä syventänyt kirjoittajan köyhyyttä. Huono-osaisuuden syvenemiseen liittyi kokemuksia yhteiskunnalta saadusta huonosta kohtelusta eikä yksilö kokenut köyhyydestä irtautumista mahdollisena. Tästä taas seurasi luottamattomuutta yhteiskunnan instituutioita ja poliitikkoja kohtaan. Esimerkki osoittaa miten monimuotoisesti köyhyyden syyt voivat rakentua yksilön elämänkaaren varrella.

Eri köyhyyden teemojen välisissä yhteyksissä oli tapauskohtaista vaihtelua, mutta kirjoituksissa oli huomattavissa myös toistuvuutta siinä, missä suhteessa eri tekijät ilmenivät teksteissä. Kuten jo aikaisemmin tuotiin esiin, oli yhteiskunnallisiin fatalistisiin tekijöihin ja ylisukupolviseseen

köyhyyteen ja omaksuttuun köyhyyden kulttuuriin liittyvien mainintojen välillä havaittavissa yhteys, kun useammassa tapauksessa yhteiskunnallinen taloudellinen kriisi oli altistanut oman lapsuudenkodin köyhyydelle. Ylisukupolvinen köyhyys ja köyhyyden kulttuuri oli kirjoituksissa myös selvästi yhteydessä yksilöstä irrallisiin fatalistisiin syihin. Yksi kirjoittajista kertoo, kuinka lapsuudenkodin taloudellinen ahdinko heijasteli laajasti osallistujan vanhempien käytökseen ja siten elinolosuhteisiin, mikä lopulta johti kirjoittajan vakavaan mielenterveydelliseen oireiluun (kirjoitus 19). Kaikissa kirjoituksissa tekijöiden välistä yhteyttä ei tuotu esiin näin selvästi tai teksteissä ei välttämättä kommentoitu eri tekijöiden välistä yhteyttä lainkaan. Oli kuitenkin yleistä, että kirjoituksissa, joissa mainittiin jokin tekijä, joka oli luokiteltavissa ylisukupolvisen köyhyyden ja omaksutun köyhyyden kulttuurin teemaan, mainittiin myös jokin yksilöstä irrallinen fatalistinen tekijä. Samankaltainen selkeä yhteys oli nähtävissä myös yksilöstä riippumattomien fatalististen tekijöiden ja rakenteellisten tekijöiden välillä.

6 Johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa selvitettiin, mitä tekijöitä köyhäksi itsensä kokevat henkilöt ilmentävät syyksi omalle köyhyydelleen ja millä tavoin nämä erilaiset köyhyyttä aiheuttavat tekijät tuodaan esiin henkilökohtaisissa köyhyyskokemuksissa. Tutkimus toteutettiin käyttämällä teorialähtöistä temaattista analyysiä. Kirjoituksista oli löydettävissä aikaisemmissa tutkimuksissa vakiintuneet köyhyyden syiden teoreettiset jaottelut sisäisiin ja ulkoisiin sekä kolmijako individualistisiin, fatalistisiin ja rakenteellisiin tekijöihin. (Feagin 1972; Feather 1974; van Oorschot & Halman 2000). Myös kulttuuriset köyhyyden teoriat nousivat aineistosta omaksi kategoriakseen (esim. Lewis 1974). Teorian pohjalta muodostui viisi pääasiallista köyhyyden syiden teemaa, joihin teksteissä esiin nousseet köyhyyden syihin liittyvät maininnat kategorisoitiin.

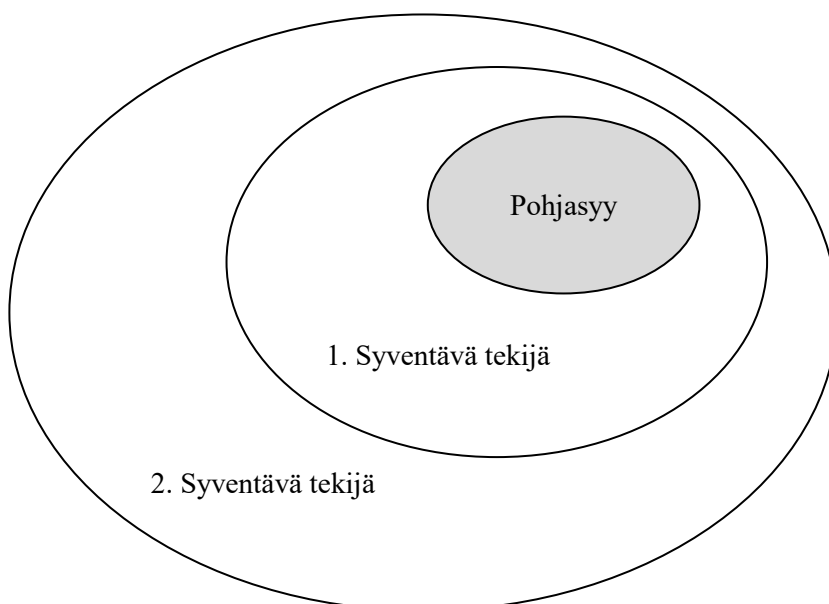
Kirjoitusten perusteella köyhäksi itsensä kokevat selittävät omaa köyhyyttään kaikista useimmiten yksilöstä riippumattomilla fatalistisilla tekijöillä. Yli puolissa tutkimukseen valikoituneista kirjoituksista oli löydettävissä jokin tämän teeman alaisuuteen tulkittavissa oleva maininta. Kaikista yleisimmät maininnat liittyvät sairauksiin tai epäsuotuisiin sosiaalisiin suhteisiin. Tutkimuksen tulokset ovat yhteydessä aikaisempaan köyhyyden syitä kartoittavaan tutkimukseen, jonka mukaan suomalaiset kannattavat eniten juuri ei-yksilöllisiä fatalistisia ja rakenteellisia tekijöitä (Niemelä 2007; Forma 2007). Toiseksi eniten kirjoituksissa nousikin esiin rakenteelliset tekijät köyhyyden selittäjinä. Köyhien itsensä kokemukset ovat yhteydessä myös aikaisempaan eri yhteiskuntaluokkaan kuuluvien mielipiteitä tarkasteleviin tutkimuksiin, joissa alimpaan yhteiskuntaluokkaan kuuluvat henkilöt pitävät rakenteellisia tekijöitä keskeisinä köyhyyden syitä selitettäessä. Yleensä sama ihmisryhmä pitää köyhyyttä selittävinä tekijöinä kaikista vähiten yksilöstä riippuvaisia köyhyyden syitä (esim. Feagin 1972; Kluegel & Smith 1986; Bullock 1999; Cozzarelli 2001; Nasser 2007). Myös tässä tutkimuksessa yksilön vastuu omasta köyhyydestä ilmeni harvoin ja yksilöstä riippuvaiset tekijät mainittiin vain muutamassa kirjoituksessa. Myös yhteiskunnalliset fatalistiset tekijät mainittiin vain satunnaisesti köyhyyden syitä selitettäessä.

Periytyvän köyhyyden ja omaksutun köyhyyden kulttuurin rooli oli keskeisessä asemassa, kun tarkasteltiin köyhien kokemuksia köyhyyttä aiheuttavista tekijöistä (Lewis 1974; Mead 1986; Saari ym. 2020). Teeman kohdalla korostui erityisesti kyseisten tekijöiden kokonaisvaltainen vaikutus niin yksilöiden lapsuuden sosiaalisiin suhteisiin, kouluttautumismahdollisuuksiin kuin

minäkuvaan sekä identiteettiin (Lewis 1974). Periytyvän köyhyyden ja omaksutun köyhyyden kulttuurin kohdalla kirjoittajat osasivat usein sanoittaa lapsuuden köyhyyskokemusten vaikutukset omaan ajankohtaiseen elämäntilanteeseen ja tunnistivat periytyvän köyhyyden ilmiön.

Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa suhteessa Wim van Oorschotin ja Loek Halmanin (2000) köyhyyden syiden nelijakoon (ks. kuvio 1), lopputuloksena ei ollut vain köyhyyden syiden asettuminen yksittäiseen teemaan kuten yksilöllisen tai sosiaalisen syytökseen. Kirjoituksissa osallistuja saattoi tuoda esiin omaa vastuuta siitä, että oli ajautunut köyhyyteen, mutta usein korosti lisäksi rakenteiden tai fatalististen tekijöiden vaikutusta, jolloin yksilön ei voitu katsoa pitävänsä itseään yksin vastuullisena omasta köyhyydestään. Köyhyyden syiden tekijöitä käsittelevät maininnat kirjoituksissa osoittivat, että köyhien henkilökohtaiset kokemukset oman köyhyyden synnystä olivat kerrostuneita jakautuen köyhyyttä synnyttäviin pohjasyihin sekä köyhyyttä syventäviin tekijöihin. Kirjoitusten kohdalla oli mainintojen useammista eri köyhyyden syiden teemoista, mikä osoittaa, että köyhyyden syitä ei voida jakaa yksittäiselitteisesti vain johonkin tiettyyn kategoriaan, vaan syyt ovat yhteydessä toinen toisiinsa. Köyhyyden eri syiden välinen yhteys loi siten kuvaa köyhyyden syistä kerroksellisenä prosessina, jossa köyhyyden laukaisevan pohjasyyyn lisäksi yksilön elämänvaiheisiin liittyi köyhyyttä pitkittäviä ja syventäviä tekijöitä. Kuviossa 2 on havainnollistettu tätä kerroksellista prosessia ja syiden välistä rakentumista. Eri teemakokonaisuuksiin liittyvät syyt saattoivat ilmetä kausaalisessa suhteessa toisiinsa tai irrallaan toisistaan.

Kuvio 3. Köyhyyden syiden kerrostuminen

Tutkimuksen yhteydessä nousi esiin, että erityisesti rakenteelliset tekijät olivat yhteydessä kokemuksiin köyhyyden syventymisestä ja pitkittymisestä. Yksilöstä riippumattomat fatalistiset tekijät sekä ylisukupolvinen köyhyys ja omaksuttu köyhyyden kulttuuri näyttäytyivät taas useimmiten juuri köyhyyttä aiheuttavina pohjasyinä. Tiettyjen köyhyyden syiden teemojen välillä oli havaittavissa kaavamainen yhteys, jossa samat köyhyyden teemat olivat toistuvasti kytköksissä toisiinsa. Esimerkiksi kirjoituksissa, joissa puhuttiin yksilöstä riippumattomista fatalistisista tekijöistä, nousi esiin usein myös mainintoja institutionaalisista ja poliittisista rakenteellisista tekijöistä. Huono-osaisuuden ja sosiaalisen eriarvoisuuden tutkimuksen näkökulmasta tulos viittaa siihen, että elämäkulun huomioonottavat tutkimusasetelmat ovat erityisen tärkeitä huono-osaisuuden mekanismeja tutkittaessa (esim. Karhula 2017). Kuitenkaan aikaisemmissa köyhyyden syitä kartoittavissa tutkimuksissa ei ole havainnointu köyhyyden syiden kerroksellisuutta ja prosessimaista luonnetta, minkä vuoksi tämän tutkimus tuo uutta tietoa ja näkökulmia aiempaan köyhyyden syiden sosiaalipsykologiseen ja sosiologiseen tutkimusperinteeseen.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että köyhyyden syiden tarkasteleminen laadullisesti keskittymällä kokemuspohjaiseen ja kerronnalliseen aineistoon tuottaa uutta tietoa, jonka avulla voidaan mahdollisesti antaa uusia vaihtoehtoisia ratkaisuehdotuksia hyvinvointivaltiossakin jatkuvasti läsnä olevaan köyhyyden ongelmaan. Köyhyyden vähentämisen ja ehkäisyn kohdalla olisi olennaista tunnistaa yleisimmät köyhyyttä synnyttävät pohjasyyt sekä mahdolliset syventävät tekijät, minkä myötä köyhyyden syiden ongelmiin pystyttäisiin puuttumaan kokonaisvaltaisesti ja mahdollisesti ehkäisemään huono-osaisuuden kierteen syntymistä. Köyhyyden syiden rakentumisen laaja-alainen ymmärtäminen vaatii tietysti kattavamman tutkimuksen tekemistä ja jatkotutkimusehdotuksena voisikin olla laajempi kokemusperäinen tutkimus myös yleisistä köyhyyden syiden mielipiteistä. Tällöin saatettaisiin pystyä hahmottamaan myös yleisiä käsityksiä köyhyyden syiden mahdollisesta monikerroksellisuudesta. Köyhyyden syiden täsmällisempi ymmärtäminen kerroksellisena saattaisi mahdollistaa vieläkin tarkempien köyhyyttä ehkäisevien ja vähentävien sosiaalipoliittisten päätöksien tekemistä. Tarkemmat käsitykset köyhyyttä laukaisevista pohjasyistä voisivat helpottaa avun antamista juuri oikeassa elämäntilanteessa. Syventävien tekijöiden tunnistaminen taas voisi helpottaa köyhyyden kehittymisen ennustettavuutta ja siten kierteen katkaisua.

Tämän tutkimuksen yhteydessä on toki oleellista tiedostaa, ettei subjektiivisten kokemusten perusteella voida tehdä kiistattomia yleistyksiä tietyn ihmisryhmän kohtaamista haasteita. Tiettyjen asioiden toistuvuus ja ilmiöiden välinen kausaliteetti luo kuitenkin kuvaa konkreettisista haasteista ja yksittäistenkin kokemusten perusteella päästään vähän lähemmäs ymmärrystä siitä, mitä köyhyys suomalaisessa yhteiskunnassa voi tarkoittaa (ks. esim. Isola 2007; Isola & Suominen 2016; Isola 2016). Köyhien omiin kokemuksiin keskittyvä tutkimus tuokin esiin vähemmistön ääntä, joka on jäänyt toissijaiseksi aikaisemmissa heitä koskevissa oman köyhyyden syitä kartoittavissa tutkimuksissa. Tutkimukset, joissa köyhien omia kokemuksia ja monitahoisia elämänkaarellisia tapahtumia ilmennetään, lisäävät toivottavasti ymmärrystä kyseistä kansanryhmää kohtaan ja tekevät köyhyyden ilmiöstä myös lähestyttävämmän valtaväestön arjessa. Köyhyyttä koskevien henkilöiden kokemusten inhimillistäminen voisi vähentää empatiakuilujen ja solidaarisuusvajeiden kaltaisten ilmiöiden syntyä (esim. Trout 2009; Saari 2020). Myös se, että köyhillä itsellään on kokemus oman äänen saamisesta kuuluviin, voisi vähentää epäluuloja ja ajattelua siitä, että ympäröivä yhteiskunta syyttää heitä omasta huono-osaisuudesta.

Vaikka köyhät edustavatkin suomalaisessa kontekstissa vähemmistöä, on erilaisten yhteiskuntaryhmien huomioiminen olennaista erityisesti vaikeissa yhteiskunnallisissa kriisitilanteissa. Esimerkiksi juuri koronaepidemian keskellä syntyi vallitseva määrittely sille, mikä on yleensä ”normaali” tapa elää yhteiskunnassa. Samalla kun pohditaan, millä perusteella jokin perherakenne tai elintapa on normaali, havahdutaan ymmärtämään kuinka moni suomalainen loppujen lopuksi jää vallitsevan normaalin ulkopuolelle. Kyseinen jaottelu nostaa esiin koronaikana aktivoituneen jakolinjan ”meihin normaaleihin” ja ”heihin epänormaaleihin”. (Halme-Tuomisaari 2022.) Tämän vuoksi onkin oleellista, että erityisesti poikkeuksellisessa yhteiskunnallisessa tilanteessa keskitytään huono-osaisten ja marginaalisessa asemassa olevien hyvinvointiin. Nämä yksilöt ovat niitä, joiden toimeentulo kokee suurimman mullistuksen muuttuvassa maailmantilassa. Normalisoitujen ja oletettujen elinolojen esittäminen vallitsevina voi uhata marginaalisissa olevien mahdollisuuksia saada oma äänensä kuuluviin.

7 Kirjallisuus

Aaltonen, S., Karpio, J., Kujala U. M., Pulkkinen, L., Rose, R. J. & Silventoinen, K. (2018). The Interplay between Genes and Psychosocial Home Environment on Physical Activity. *Medicine and Science in Sports and Exercise*, 50(4), 691–699, <https://doi.org/10.1249/MSS.0000000000001506>

Airio, I. (2010) Avioero suomalaisen tapaan: Lähivanhemman ja lasten taloudellinen selviäminen avioerossa. Teoksessa: *Perhepiirissä* (toim. Hämäläinen, U & Knagas, O) Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 196–216.

Airio, I. (2014) Parisuhteen päättymisen yhteys tuloihin ja tulonmuodostukseen Euroopassa. Teoksessa: *Eurooppalaiset elinolot*. (toim. M. Niemelä) Eurooppalaiset elinolot. Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 100–120.

Albrekt Larsen, C. (2006) *The institutional logic of welfare attitudes: how welfare regimes influence public support*. Aldershot, Hants, England: Burlington, VT: Ashgate.

Alesina, A. & Glaeser, E. (2004) *Fighting Poverty in the US and Europe: A World of Difference*. Oxford University press.

Allardt, E. (1976) *Hyvinvoinnin ulottuvuuksia*. Porvoo, WSOY.

Allard, S.W. (2017) *Places in Need*. New York: Russell Sage.

Babajic, A., Suljic, M., & Halilbegović, S. (2021) Economic Growth, Economic Development, and Poverty: A Bibliometric Analysis. *Journal of Economic and Social Studies*, 8 (1).

Bertrand M, Mullainathan S, Shafir E. (2004) A behavioral economics view of poverty. *Am. Econ. Rev.* 94: 419–423.

Blomgren, J. & Virta, L. (2012) Kansaneläkejärjestelmän työkyvyttömyys eläkkeiden hylkäykset vuosina 2005–2011. *Nettityöpapereita 39/2012*. Helsinki: Kelan tutkimuslaitos.

Boyatzis, R.E. (1998) *Transforming qualitative information: thematic analysis and code development*. London: Sage.

- Brady, D. (2007) Structural theory and relative poverty in rich Western democracies, 1969–2000. *Research in social stratification and mobility*. [Online] 24 (2), 153–175.
- Brady, D. (2009) *Rich Democracies, Poor People: How Politics Explain Poverty*, New York: Oxford University Press.
- Brady, D. (2019). Theories of the Causes of Poverty. *Annual Review of Sociology*, 45(1), 155–175. <https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073018-022550>
- Brady D, Finnigan R, Hübgen S. (2017) Rethinking the risks of poverty: a framework for analyzing and comparing prevalences and penalties. *Am. J. Sociol.* 123:740–86
- Braun, V. & V. Clarke. (2006) ‘Using thematic analysis in psychology’. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Braun, V. and Clarke, V. (2012) ‘Thematic analysis’. In Cooper, H. Camic, P., Long, D., Rindskopf, D. and Sher, K. (Eds) *APA handbook of research methods in psychology. Vol. 2: Research designs: quantitative, qualitative, neuropsychological, and biological*. Washington, DC: APA Books, pp. 57–71.
- Braun, V. and Clarke, V. (2020) ‘One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis?’. *Qualitative Research in Psychology*. Available at: <https://doi.org/10.1080/14780887.2020.1769238>.
- Bullock, H. E. (1999) Attributions for poverty: A comparison of middle class and welfare recipient attitudes. *Journal of Applied Social Psychology*, 29, 2059–2082.
- Calnitsky, D. (2018) Structural and individualistic theories of poverty. *Social. Compass* 12: e12640.
- Cozzarelli, C., Wilkinson, A.V. & Tagler, M.J. (2001) Attitudes Toward the Poor and Attributions for Poverty. *Journal of Social Issues*, 57: 207-227.
- Dahl, G. B., Kostøl, A. R., & Mogstad, M. (2014) Family welfare cultures. *The Quarterly Journal of Economics*, 129(4), 1711–1752, <https://doi.org/10.1093/qje/qju019>

- Duncan, G.J. & Brooks-Gun, J. (1997) *Consequences of Growing Up Poor*. New York: Russell Sage Foundation.
- Eskelinen, N. & Sironen, J. (2017) *Köyhyys: syitä ja seurauksia* [2. päivitetty painos]. Helsinki: Suomen köyhyyden ja syrjäytymisen vastainen verkosto EAPN-Fin.
- Feagin, J.R. (1972) Poverty we still believe that God helps who helps themselves. *Psychology Today* 6:101-129.
- Feagin, J.R. (1995) *Subordinating poor persons: Welfare and American beliefs*. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Feather, N. T. (1974) Explanations of poverty in Australian and American samples: The person, society, or fate? *Australian Journal of Psychology*, 26:3, 199–216, [10.1080/00049537408255231](https://doi.org/10.1080/00049537408255231)
- Forma, P., Pirttilä, J., Uusitalo, R., & Kallio, J. (2007) Kuinka hyvinvointivaltio pelastetaan? Tutkimus kansalaisten sosiaaliturvaa koskevista mielipiteistä ja valinnoista. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* (89). Vammalan kirjapaino.
- Furnham, A. (1982). Explanations for unemployment in Britain. *European Journal of Social Psychology*, 12(4), 335–352. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2420120402>
- Garfinkel, A. (1981). *Forms of explanation*. New Haven, Conn: Yale University Press.
- Gilens, M. (1999) *Why Americans Hate Welfare: Race, Media and the Politics of Antipoverty Policy*. The University of Chicago Press.
- Golding, P., & Middleton, S. (1982). *Images of welfare: press and public attitudes to poverty*. Oxford: Robertson.
- Haataja, A. (2014) Yksin asuvana EU:ssa – taloudellinen riski vai mahdollisuus? Teoksessa: *Eurooppalaiset elinolot*. (toim. M, Niemelä) Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 122–150.
- Hakovirta, M. & Rantalaiho, M. (2012) Taloudellinen eriarvoisuus lasten arjessa. *Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia* 124. Helsinki: Kela tutkimusosasto.

Hakovirta, M. & Kallio, J. (2020) *Lapsiperheiden köyhyys & huono-osaisuus*. Tampere: Vastapaino.

Halman, H. Kangas, O. & Niemelä, M. (2014) Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa: *Johdatus sosiologian perusteisiin* (toim. J. Erola & P. Räsänen) Helsinki: Gaudeamus. 195–210.

Halme-Tuomisaari, M. (2020) *Kaikki kotona: kun korona mullisti maailmamme*. Helsinki: Kirjapaja.

Hansen, K. J. (2019) Who Cares if They Need Help? The Deservingness Heuristic, Humanitarianism, and Welfare Opinions. *Political Psychology* 40 (2), 413–430.

Harper, D. (1991) The role of Psychology in the analysis of poverty: Some suggestions. *Psychology and Developing Societies* 3: 193–201.

Heikkilä, M. (1990) *Köyhyys ja huono-osaisuus hyvinvointivaltiossa: tutkimus köyhyydestä ja hyvinvoinnin puutteiden kasautumisesta Suomessa*. Helsinki: [Sosiaalihuolto].

Heikkilä, M., & Uusitalo, H. (1997). *Leikkausten hinta: tutkimuksia sosiaaliturvan leikkauksista ja niiden vaikutuksista 1990-luvun Suomessa*. Helsinki: Stakes.

Helne, T. (2002) *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.

Herrnstein, R. J., & Murray, C. A. (1994). *The bell curve: intelligence and class structure in American life*. New York: Free Press.

Iivari, J., & Karjalainen, J. (1999). *Diakonian köyhät: epävirallinen apu perusturvan paikkaajana*. Helsinki: Stakes.

Isola, A.-M. Larivaara, M. & Mikkonen, J. (2006) *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä - kirjoituskilpailu 2006* [sähköinen tietoaisteisto]. Versio 5.0 (2011-03-23). Tiede, taide ja köyhä ry, Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2413>

Isola, A.-M., Larivaara, M., & Mikkonen, J. (2007) *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä*. 2. p. Helsinki: Avain.

- Isola, A-M. (2012) *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä: seuranta-aineisto 2012* [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 2.0 (2018-12-04). Helsingin yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD2795>
- Isola, A-M. & Turunen, E. (2014) Syrjäytymisestä selviytymiseen Suomessa. Köyhyydestä ja sosiaalisista mahdollisuuksista kertovan laadullisen seuranta-aineiston (2006–2012) kuvaus. Helsinki: Kela. *Työpapereita 62*.
- Isola, A.-M., Larivaara, M., & Mikkonen, J. (2015) *Syrjäytynyt ihminen ja kunta*. Helsinki: KAKS - Kunnallisan alan kehittämissätiö.
- Isola, A.-M. & Suominen, E. (2016) *Suomalainen köyhyys*. Helsinki: Into.
- Isola, A-M. Turunen, E. & (2016) Miten köyhät selviytyvät suomessa? *Yhteiskuntapolitiikka* 81:2.
- Johansson, J. (2004) *Huoli lasten ja nuorten huumeiden käytöstä ja rikollisuudesta: diskurssianalyttinen lähestymistapa lasten ja nuorten syrjäytymisriskeihin*. Helsinki: Suomen kasvatus- ja perheneuvontaliitto.
- Kajantie, E. ym. (2013) Alkaako syrjäytyminen jo kohdussa? Teoksessa: *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. (toim. J.Reivinen & L.Vähäkylä). Helsinki: Gaudeamus.
- Kallio, J. & Niemelä, M. (2014) Who Blames the Poor? Multilevel evidence of support for and determinants of individualistic explanation of poverty in Europe. *European Societies*, 16(1), 112–135.
- Kallio, J., Lintunen, L., Niemelä, M., Blomberg, H. & Kroll, C. (2020) Lurjuksista kunnan kansalaisia? Kansalaisten asennoituminen toimeentulotuen saajiin vuosina 2012–2018. *Yhteiskuntapolitiikka* 85 (3).
- Kangas, O., & Ritakallio, V-M. (1996). *Kuka on köyhä? köyhyys 1990-luvun puolivälin Suomessa*. Helsinki: Stakes.

Kangas, O. (2006) Hyvinvointivaltion kehityksen selitykset. Teoksessa: *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. (toim. T. Paavonen ym.) Helsinki: Edita. 198–218.

Kangas, O. & Paavonen, T. (2006). *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Edita.

Collier, P. (2007). Africa's Economic Growth: Opportunities and Constraints. *African Development Review*, 19(1), 6–25, <https://doi.org/10.1111/j.1467-8268.2007.00153.x>

Kangas, O. & Ritakallio, V-M. (2008) Köyhyyden mittaustavat, sosiaaliturvan riittävyys ja köyhyyden yleisyys Suomessa. *Sosiaali- ja terveysturvan selosteita* 61. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Kangas, O. & Hussain, A.M. (2014) Työttömyys: työttömyysturva ja tuloköyhyysriski Euroopassa. Teoksessa: Eurooppalaiset elinolot (toim. M. Niemelä) Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 152–181

Karhula, A. (2017). *Life course approaches to intergenerational inequality*. Turun yliopisto.

Karhula, A. & Sirniö, O (2019) Ylisukupolvinen eriarvoisuus Suomessa: poikkitieteellinen katsaus yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin. *Yhteiskuntapolitiikka*, 84 (2019): 5–6, 572–582.

Karjalainen, J. (1999). *Havaintoja: Stakesin ja SPR:n kolmas huono-osaisuus selvitys*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Karvonen, S. & Kestilä, L. (2014) Nuorten aikuisten syrjäytymisvaaraan liittyvä huono-osaisuus. Teoksessa: *Suomalaisten hyvinvointi 2014*. (toim. M. Vaarama, S. Karvonen, L. Kestilä, P. Moisio & A. Muuri) Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 160–176.

Katz, M.B. (2013) *The Undeserving Poor*. Oxford, UK: Oxford Univ. Press. 2nd ed.

Kauppinen, T., Martelin, T., Hannikainen-Ingman, K. & Virtala, E. (2014) *Yksin asuvien hyvinvointi. Mitä tällä hetkellä tiedetään?* Työpaperi 27/2014. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Kekäläinen, T., Karvonen, J., Törmäkangas, T., Pulkkinen, L., & Kokko, K. (2022). Pathways from childhood socioemotional characteristics and cognitive skills to midlife health

behaviours. *Psychology & Health, ahead-of-print*(ahead-of-print), 1–19, <https://doi.org/10.1080/08870446.2022.2041639>

Kerätär, R. (2016) *Kun katsoo kauempaa, näkee enemmän: monialainen työkyvyn ja kuntoutustarpeen arviointi pitkäaikaistyöttömällä*. Oulu: Oulun yliopisto.

Kluegel, J. & Smith, E. (1986) *Beliefs about Inequality: Americans' Views of What is and What Ought to be*, New York: de Gruyter.

Korpi, W. (1983) *The democratic class struggle*. London: Routledge & Kegan.

Kuula, A. (2011). *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys* (2. uud. p.). Tampere: Vastapaino.

Laihiala, T. (2018) *Kokemuksia ja käsityksiä leipäjonoista: huono-osaisuus, häpeä ja ansaitsevuus*. Kuopio: University of Eastern Finland

Lepianka, D. A. (2007) *Are the poor to be blamed or pitied? A comparative study of popular poverty attributions in Europe*. Ridderprint.

Lepianka, D., Gelissen, J., & van Oorschot, W. (2010) Popular explanations of poverty in Europe: Effects of contextual and individual characteristics across 28 European countries. *Acta sociologica*, 53 (1), 53-72.

Lepianka, D. A. (2015) Images of poverty in a selection of the Polish daily press. *Current Sociology*, 63(7), 999–1016

Lewis, O. (1974) *The Culture of Poverty*. Teoksessa: *Poor Jews: An American Awakening*. (toim. N, Levine) Somerset: Taylor & Francis Group. 9 – 25.

Mack, J. & Lansley, S. (1985) *Poor Britain*. George Allen & Unwin: London.

Mau, S. (2003). *The Moral Economy of Welfare States: Britain and Germany Compared* (1st ed., Vol. 5). London: Routledge.

Mead, L.M. (1992) *The New Politics of Poverty: The Non-Working Poor in America*. New York: Basic Books.

Mead, L.M. (1986) *Beyond Entitlement: The Social Obligations of Citizenship*. New York: Free Press.

Mikkonen, J. (2014) Coping strategies among marginalized youth in Finland. Teoksessa: *Participation, marginalization and welfare services - concepts, politics and practices across European countries* (toim. A. Matthies & L. Uggerhøj) Surrey: Ashgate. 219–238.

Moisio, P. (2006) Suhteellinen köyhyys Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 71:6, 639–645.

Mäkikangas, A., Pyöriä, P., Alasoini, T., Eloranta, T., Vanharanta, O., & Vartiainen, M. (2023). *Koronapandemia, työ ja yhteiskunta: muuttuiko Suomi?* Helsinki: Gaudeamus

Nasser, R. & Abouchedid, K. (2001) Casual Attribution of Poverty Among Lebanese University Students. *Current Research in Social Psychology*, 6 (14), 205 – 220.

Nasser, R., Abouchedid, K. & Singhal, S. (2005) Causal Attributions for Poverty Among Indian Youth. *Current Research in Social Psychology* (Vol. 11, No. 1).

Nasser, R. N. (2007) Does Subjective Class Predict the Causal Attribution for Poverty? *Journal of Social Sciences* 3 (4), 197–201.

Nelimarkka, S. (2021) *Koronapandemian vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaiden hyvinvointiin vuonna 2020*. THL – Työpaperi 5/2021.

Niemelä, M. (2007). Oma vika, epäonni vai rakenne? Suomalaisten köyhyyden syitä koskevat mielipiteet. *Yhteiskuntapolitiikka*, 72(6), 585–598.

Niemelä, M. (2011). Attributions for poverty in Finland: a non-generic approach. *Finnish Journal of Social Research*, 4, 17–28, <https://doi.org/10.51815/fjsr.110702>

Niemelä, M. (2014) Suomalaisten elinolot eurooppalaisessa vertailussa. S. 304–315. Teoksessa: *Eurooppalaiset elinolot*. (toim. M. Niemelä) Helsinki: Kelan tutkimusosasto, 304–315.

O'Connor, A. (2001). *Poverty knowledge: Social science, social policy, and the poor in twentieth-century US history*. Princeton: Princeton University Press.

- Ohisalo, M. Laihiala T. & Saari, J. (2015) Huono-osaisuuden ulottuvuudet ja kasautuminen leipäjonossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 80:5, 435–436.
- Ohisalo, M. (2017) *Murusia hyvinvointivaltion pohjalla: leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus*. Kuopio: University of Eastern Finland.
- Pulliainen, M. & Kainulainen, S. (2021) Koronan vaikutukset yhteiskunnan marginaaleissa. *Dialogi*. [Viitattu 4.1.202, <https://dialogi.diak.fi/2021/06/09/koronan-vaikutukset-yhteiskunnan-marginaaleissa/>]
- Rank, M.R. (2005) *One Nation, Underprivileged*. Oxford, UK: Oxford Univ. Press.
- Rank, M.R. (2011) Rethinking American poverty. *Contexts* 10:16–21
- Rasinkangas, J (1995) *Lama ja hyvinvoinnin uhat. Tutkimus turkulaisten hyvinvoinnista ja sen puutteista*. Turun kaupungin sosiaalikeskuksen julkaisuja 10.
- Raunio, K. (2006) *Syrjäytyminen – sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia*. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.
- Ritakallio, V-M. (1991) *Köyhyys ei tule yksin. Tutkimus hyvinvointipuutteiden kasautumisesta toimeentulotukiasiakkailta*. Tutkimuksia 11. Helsinki: Sosiaali- ja terveyshallitus.
- Ritakallio, V-M. (1994). *Köyhyys Suomessa 1981–1990: tutkimus tulonsiirtojen vaikutuksista*. Helsinki: Stakes.
- Ravallion, M. (2001) Growth, Inequality and Poverty: Looking Beyond Averages. *World development*. [Online] 29 (11), 1803–1815.
- Ravallion, M. (2016) *The Economics of Poverty*. Oxford, UK: Oxford Univ. Press.
- Roivainen, I., Heinonen, J., & Ylinen, S. (2011). *Köyhä byrokratian rattaissa*. Helsinki: Kunnallisan alan kehittämissäätö.
- Saari, J. (2011). *Hyvinvointi: suomalaisen yhteiskunnan perusta*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Saari, J. & Kainulainen, S. (2013) Koettu huono-osaisuus Suomessa. Teoksessa: *Huono-osaisien hyvinvointi Suomessa* (toim. J. Saari & M. Niemelä). Helsinki: Kelan tutkimusosasto.

Saari, J. & Niemelä, M. (2013) Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa: *Huono-osaisien hyvinvointi Suomessa* (toim. J. Saari & M. Niemelä). Helsinki: Kelan tutkimusosasto

Saari, J. (2015) *Huono-osaiset: elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, J., Björklund, L., & Eskelinen, N. (2020) *Raskas perintö: ylisukupolvinen huono-osaisuus Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Saari, J. (2020). *Samassa veneessä: hyvinvointivaltio eriarvoistuneessa yhteiskunnassa*. Jyväskylä: Docendo.

Salonen, L. (2020). *Processes of long-term work disability and socioeconomic disparities: unwinding the roles of family background, sickness absence, and psychosocial work environment*. Turun yliopisto.

Saunders, P. (1994) *Welfare and Inequality. National and International Perspectives on the Australian Welfare State*. Cambridge University Press: Cambridge.

Sawhill I. V. (2003) The behavioral aspects of poverty. *Public Interest*. 153(Fall):79–93

Sen, A. (1983) Poor, Relatively Speaking. *Oxford Economic Papers* 35 (1): 153 – 169.

Sen, A. (1999) *Development as freedom*. New York: Knopf.

Small, M.L. Harding, D.J. & Lamont, M. (2010) Reconsidering culture and poverty. *Ann. Am. Acad. Political Soc. Sci.* 629, 6–27.

Smith, K. B., & Stone, L. H. (1989). Rags, Riches, and Bootstraps: Beliefs about the Causes of Wealth and Poverty. *Sociological Quarterly*, 30(1), 93–107, <https://doi.org/10.1111/j.1533-8525.1989.tb01513.x>

Sugrue, T. J. (1996) *The Origins of the Urban Crisis*. Princeton, NJ: Princeton Univ. Press.

Svallfors, S. (2006). *The moral economy of class: class and attitudes in comparative perspective*. Stanford, Calif: Stanford University Press.

Townsend, P. (1979) *Poverty in the United Kingdom. A Survey of Household Resources and Standard of Living*. London: Harmondsworth, Penguin Books.

Trout, J.D. (2009) *The empathy gap: building bridges to the good life and the good society*. New York: Viking Penguin.

Turunen, E. & Isola, A-M (2019) *Arkipäivän kokemuksia köyhyydestä -kirjoituskilpailu 2019* [sähköinen tietoaaineisto]. Versio 1.0 (2020-11-25). Helsingin yliopisto, Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto [jakaja], <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3475>].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta/ TENK. (2023), <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot>.

Uusitalo, H., Simpura, J., Saari, J., Laihiala, T., Melin, H., & Vataja, K. (2022). *Hyvinvoinnin muutos ja pysyvyys: Allardt -hyvinvointi Suomessa 1972 ja 2017*. Helsinki: Into.

Vaalavuo, M. & Moisio, P. (2014) Tuloerojen ja suhteellisen köyhyyden kehitys. Teoksessa: *Suomalainen hyvinvointi 2014*. (toim. M. Vaarama, S. Karvonen, L. Kestilä, P. Moisio & A. Muuri). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 98–118.

Vaarama, M. et al. (2014) Suomalaisten elämänlaatu nuoruudesta vanhuuteen. Teoksessa: *Suomalainen hyvinvointi 2014*. (toim. M. Vaarama, S. Karvonen, L. Kestilä, P. Moisio & A. Muuri). Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, 20 – 39.

Vaisey, S. (2010) What People Want: Rethinking Poverty, Culture, and Educational Attainment. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. [Online] 629 (1), 75–101.

van Oorschot, W. (2000). Who should get what, and why? On deservingness criteria and the conditionality of solidarity among the public. *Policy and Politics*, 28(1), 33–48, <https://doi.org/10.1332/0305573002500811>

van Oorschot, W. J. & Halman, L. C. J. (2000) Blame or fate, individual or social? An international comparison of popular explanations of poverty. *European societies*. 2 (1), 1–28.

van Oorschot, W. J. (2006) Making the difference in social Europe: Deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy*, 16(1), 23–42, <https://doi.org/10.1177/0958928706059829>

van Oorschot, W., Roosma, F., Meuleman, B., & Reeskens, T. (2017). *The social legitimacy of targeted welfare attitudes to welfare deservingness*. Northampton, MA: Edward Elgar Pub.

van Oorschot, W. J. & Roosma, F. (2017) The social legitimacy of targeted welfare and welfare deservingness. Teoksessa: *The Social Legitimacy of Targeted Welfare: Attitudes to Welfare Deservingness*. (toim. W.J. Oorschot, F. Roosma, B. Meuleman & T. Reeskens) Cheltenham / Northampton: Edward Elgar Publishing, 3–36.

Virrankari, L. & Isola, A-M. (2021) Miten käy mahdollisuuksille köyhydessä? *Yhteiskuntapolitiikka*, 86:3.

Wilska, A., Nyrhinen, J., Tuominen, J. Šilinskas, G. & Rantala, E. (2020) *Kulutus koronan aikaan - ja sen jälkeen: tutkimus COVID-19-epidemian rajoitustoimien vaikutuksesta kuluttajien käyttäytymiseen, taloudelliseen toimintaan ja hyvinvointiin*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston kauppakorkeakoulu, Julkaisut, No: 212.

Wilson W.J. (1987) *The Truly Disadvantaged: The Inner City, the Underclass, and Public Policy*. Chicago Press.

Wilson, W. J. (1991) Studying Inner-City Social Dislocations: The Challenge of Public Agenda Research: 1990 Presidential Address. *American sociological review*, 56 (1), 1–14.

Wollie, C. W. (2009) Causal attributions for poverty among youths in Bahir Dar, Amhara Region, Ethiopia. *Journal of Social, Evolutionary, and Cultural Psychology*, 3(3), 251–272, <https://doi.org/10.1037/h0099319>.

Zucker, G. S. & Weiner, B. (1993) Conservatism and perceptions of poverty: An attributional analysis. *Journal of Applied Social Psychology*, 23(12), 925–943.

